

SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNA
AGENCIJA

JAVNO IZVJEŠĆE ZA 2022. GODINU

MISIJA

Prikupljanjem i analizom podataka od značaja za nacionalnu sigurnost, SOA prepoznaje, istražuje i razumijeva prijetnje i izazove nacionalnoj sigurnosti pružajući državnom vodstvu i ostalim tijelima pouzdanu podlogu u odlučivanju i djelovanju u zaštiti nacionalne sigurnosti, interesa i dobrobiti građana Republike Hrvatske.

VIZIJA

Moderna, učinkovita i odgovorna sigurnosno-obavještajna agencija, primjerena potrebama, usmjerena na ostvarivanje svoje misije i postizanje vrhunskih rezultata, sa značajnim nacionalnim utjecajem i učinkom te regionalnim dosegom koja je prepoznata po razvijenim sposobnostima, izvrsnim djelatnicima i snažnim partnerskim vezama.

SADRŽAJ

Uvodno obraćanje	1
Sigurnosno-obavještajna agencija u funkciji je zaštite nacionalne sigurnosti i demokratskog ustavnog poretka	3
Ruska agresija na Ukrajinu dugoročno će narušiti globalnu sigurnost i stabilnost.....	7
Džihadistički terorizam je i dalje značajna prijetnja europskoj sigurnosti	12
Ekstremisti koriste društvene mreže za širenje svojih ideja	14
Strano obavještajno i informacijsko djelovanje prisutno je, iako nije uvijek vidljivo	16
Centar za kibernetičku sigurnost SOA-e registrira povećanje broja državno sponzoriranih kibernetičkih napada.....	18
Gospodarska sigurnost izravno ovisi o dostupnosti i cijeni energenata	21
SOA pruža potporu državnim tijelima u suzbijanju korupcije i gospodarskog kriminala.....	23
Ratni zločini i pronalazak nestalih u Domovinskom ratu stalni su prioritet rada SOA-e.....	25
Hrvatsko jugoistočno susjedstvo stagnira u rješavanju otvorenih političko-sigurnosnih pitanja.....	27
Europsko okruženje generira brojne sigurnosne izazove	32
Organizirani kriminal obilježavaju prekogranično djelovanje, fleksibilnost i međusobni obračuni	34
Nezakonite migracije dugotrajni su društveni, ali i sigurnosni izazov.....	35
Zaštita nacionalne sigurnosti uključuje intenzivnu međunarodnu suradnju i razvoj odnosa s nacionalnim institucijama	36
SOA je započela proces osnivanja međunarodnog Centra izvrsnosti za OSINT	38
Izveščivanje korisnika svakodnevna je zadaća SOA-e	39
Učinkovit nadzor rada SOA-e jamči zakonitost postupanja	40
Posao u SOA-i nije običan posao	42

Uvodno obraćanje

Poštovani,

prošlo javno izvješće počeli smo konstatacijom kako su naša izvješća u sedam izdanja od 2014. godine bila svjedoci brojnih, ponekad i neočekivanih, sigurnosnih trendova i pojava, od pojave ISIL-a i velikih terorističkih napada u europskim gradovima, povratka „hladnoratovskog“ obavještajno-informacijskog djelovanja i učestalih kibernetičkih napada, pa sve do masovnih neregularnih migracija i sigurnosnih posljedica klimatskih promjena.

Ipak, jedna prijetnja koju smo razmatrali svih ovih godina kao potencijalnu nije se realizirala, sve do početka 2022. godine. Radi se o velikom konvencionalnom ratnom sukobu na europskom tlu, a koji je Rusija započela vojnom invazijom na Ukrajinu. I dok rat još traje, uz ogromne ljudske i materijalne gubitke, sigurno je jedino da će ovaj rat imati strateške posljedice na globalnu sigurnost, gospodarski razvoj, međunarodni poredak i multilateralne mehanizme mirnog rješavanja sporova. Naravno, ovaj rat utječe i na hrvatsko društvo i gospodarstvo, ali i na sigurnost. Posljedice rata osjećaju se i u procesima u našem okruženju, kao i na europskoj i euroatlantskoj razini gdje jačamo zajedničke obrambene i sigurnosne kapacitete.

Republika Hrvatska i dalje je sigurna i stabilna demokracija. Međutim, brojni aktualni sigurnosni izazovi i prijetnje poput rata u Ukrajini, gospodarske i energetske nesigurnosti generiraju neizvjesnost i rizike. Ovako neizvjesno stanje sigurnosti zahtijeva stalnu pozornost i rad. Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA) stoga svakodnevno sagledava široki spektar sigurnosnih, društvenih, političkih i gospodarskih procesa i pojava koji mogu utjecati na nacionalnu i međunarodnu sigurnost.

Sigurnosne, političke i društvene prilike u hrvatskom susjedstvu odražavaju se i na Republiku Hrvatsku, a brojni sigurnosni izazovi iz susjedstva se prelijevaju i na hrvatski teritorij. Stoga u sagledavanju nacionalne i europske sigurnosti pratimo i procese u našem okruženju, o čemu pišemo i u ovom javnom izvješću.

SOA ima jasno definiranu ulogu u sustavu nacionalne i domovinske sigurnosti pa po pitanjima nacionalne sigurnosti radimo u suradnji s drugim nadležnim tijelima. U provedbi zadaća imamo razvijenu i međunarodnu suradnju, posebice s našim saveznicima u okvirima EU i NATO-a.

Svaka sigurnosna prijetnja i pojava zahtijeva sustavno i pažljivo prikupljanje, obradu i analizu podataka, specifična znanja i sposobnosti djelatnica i djelatnika SOA-e, kao i odlučnost u prevenciji i sprječavanju realizacije prijetnji. Da bi to postigli, u SOA-i stalno ulažemo u znanja i kompetencije svojih zaposlenika, kao i u tehnološka rješenja kojima multipliciramo vlastite sposobnosti.

Uz sva znanja i sposobnosti koju posjedujemo, nacionalnu sigurnost možemo učinkovitije štititi uz potporu i povjerenje hrvatskog društva. U SOA-i vjerujemo da nam u tome najviše može pomoći upravo informirana javnost. A u komunikaciji i informiranju naše javnosti javna izvješća su ključni alat. Njihova namjena je dati pregled prijetnji i izazova s kojima se hrvatsko društvo suočava, ali i pregled aktivnosti koje SOA obavlja u zaštiti nacionalne sigurnosti i interesa Republike Hrvatske i njezinih građana.

Naravno, ovo izvješće je javno i u njemu se, iz zakonskih i sigurnosnih razloga, ne nalazi sve ono što je SOA obavila u proteklom razdoblju, niti sva naša saznanja i procjene. Unatoč tom ograničenju, naša javna izvješća koncipiramo na način da hrvatskim građanima ipak izložimo

relevantne podatke kako bi dobili pouzdan pregled stanja sigurnosti društva u kojem živimo i sigurnosnih trendova koje smo uočili.

Kao jedan od primjera možemo izdvojiti važnost energetske sigurnosti, koja se ratom u Ukrajini pokazuje kao tema od vitalnog interesa europskih država. O ovoj temi SOA je pisala od prvog javnog izvješća, pri čemu smo naglašavali strateški značaj LNG terminala na Krku za hrvatsku i europsku energetske sigurnost i prije njegove izgradnje. Danas, kad je u funkciji, LNG terminal predstavlja ključni element jačanja hrvatske energetske sigurnosti i strateški alternativni dobavni pravac plina za države ovog dijela Europe. Prepoznajući tu važnost, a sukladno smjernicama državnog vrha, SOA je iz područja svoje nadležnosti bila dio sveukupnog napora državnih institucija u realizaciji ovog strateškog projekta.

Djelatnice i djelatnici SOA-e svakodnevno obavljaju odgovorne, zahtjevne, a ponekad i opasne zadaće. Svatko od njih zna da je dio širokog sustava nacionalne sigurnosti i da daje svoj osobni doprinos očuvanju hrvatske sigurnosti, demokratskog ustavnog uređenja i vrijednosti.

I iako rezultati našeg rada najčešće ostaju nepoznati široj javnosti, spoznaja da smo dali svoj doprinos nacionalnoj sigurnosti i sigurnosti hrvatskog društva dovoljan nam je motiv da nastavimo davati najbolje od sebe za opće dobro.

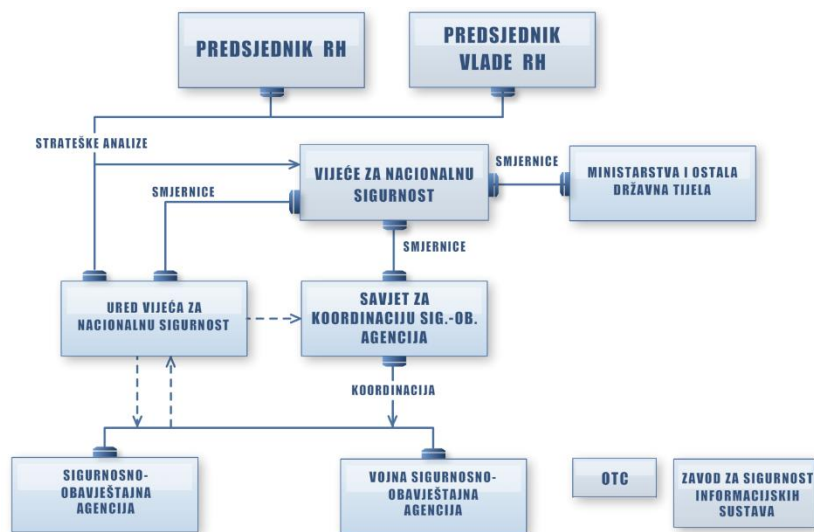
Ravnatelj

Daniel Markić

Sigurnosno-obavještajna agencija u funkciji je zaštite nacionalne sigurnosti i demokratskog ustavnog poretka

Sigurnosno-obavještajni sustav Republike Hrvatske

SOA je dio sustava nacionalne sigurnosti i sastavnica sigurnosno-obavještajnog sustava Republike Hrvatske (RH). Temeljem Zakona o sigurnosno-obavještajnom sustavu RH iz 2006. godine, u RH djeluju dvije sigurnosno-obavještajne agencije: SOA se bavi civilnim dijelom nacionalne sigurnosti, dok se Vojna sigurnosno-obavještajna agencija (VSOA) bavi vojnim i obrambenim segmentom zaštite nacionalne sigurnosti.

Shema sigurnosno-obavještajnog sustava RH

Rad sigurnosno-obavještajnih agencija usmjeravaju Predsjednik RH i Vlada RH kroz Vijeće za nacionalnu sigurnost (VNS). VNS, uz davanje smjernica sigurnosno-obavještajnim agencijama, razmatra i procjenjuje prijetnje i rizike te donosi odgovarajuće zaključke.

Godišnje smjernice za rad sigurnosno-obavještajnih agencija zajednički utvrđuju Predsjednik RH i Vlada RH i njima se definiraju teme bitne za ostvarivanje nacionalne sigurnosti i interesa RH. Temeljem Godišnjih smjernica SOA planira svoj rad i izvještuje korisnike. Godišnje smjernice ujedno su dokument koji služi kao temelj za provedbu nadzora i ocjenjivanje ispunjavanja zadaća SOA-e. Uz Godišnje smjernice i Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu RH, rad SOA-e usmjeravaju i drugi strateški i dugoročni dokumenti poput Strategije nacionalne sigurnosti i Nacionalne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, ali i ostali zakonski planski propisi.

Operativno usklađivanje rada agencija, provedbu i razradu odluka Predsjednika RH i Vlade RH o usmjeravanju rada SOA-e i VSOA-e provodi Savjet za koordinaciju sigurnosno-obavještajnih agencija (Savjet) kojeg vodi potpredsjednik Vlade RH zadužen za nacionalnu sigurnost. Stručne i administrativne poslove za VNS i Savjet obavlja Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost (UVNS).

UVNS obavlja poslove koji Vijeću za nacionalnu sigurnost omogućuju ocjenu rada agencija te provodi stručni nadzor nad sigurnosno-obavještajnim agencijama.

Za poslove u tehničkim područjima sigurnosti informacijskih sustava i mreža državnih tijela nadležan je Zavod za sigurnost informacijskih sustava (ZSIS). Aktivaciju i upravljanje mjerom tajnog nadzora telekomunikacijskih usluga, djelatnosti i prometa provodi Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija (OTC) na zahtjev SOA-e i drugih zakonom ovlaštenih tijela uz odgovarajući nalog i odobrenje.

Uloga SOA-e

SOA prikuplja i analizira podatke u cilju otkrivanja i sprječavanja radnji pojedinaca ili skupina koje su usmjerene protiv opstojnosti, neovisnosti, jedinstvenosti i suvereniteta RH te ka nasilnom rušenju ustroja državne vlasti, ugrožavanju ljudskih prava i temeljnih sloboda te protiv osnova gospodarskog sustava RH. SOA prikuplja i analizira podatke političke, gospodarske, znanstveno-tehnološke i sigurnosne prirode koji se odnose na strane države, organizacije, političke i gospodarske saveze, skupine i osobe te ostale podatke od značaja za nacionalnu sigurnost.

O svim važnijim podacima i procjenama SOA izvješćuje Predsjednika RH, predsjednika Hrvatskog sabora, predsjednika Vlade RH i predstojnika UVNS-a.

SOA prikuplja podatke od značaja za nacionalnu sigurnost komunikacijom s građanima, potraživanjem službenih podataka od državnih i lokalnih tijela te pravnih osoba, iz javnih i otvorenih izvora, primjenom tajnih mjera i postupaka te razmjenom podataka s partnerskim agencijama.

Primjenu mjera tajnog prikupljanja podataka kojima se ograničavaju ustavna prava i slobode čovjeka i građanina odobravaju Vrhovni sud ili ravnatelj SOA-e, ovisno o vrsti mjere, a što je regulirano Zakonom o sigurnosno-obavještajnom sustavu RH.

Kao dio šireg sustava nacionalne i domovinske sigurnosti, SOA surađuje i dostavlja podatke i procjene drugim državnim tijelima poput Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), Državnog odvjetništva, USKOK-a, Ministarstva vanjskih i europskih poslova (MVEP), Ministarstva obrane (MORH), Ministarstva financija, Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja i ostalih.

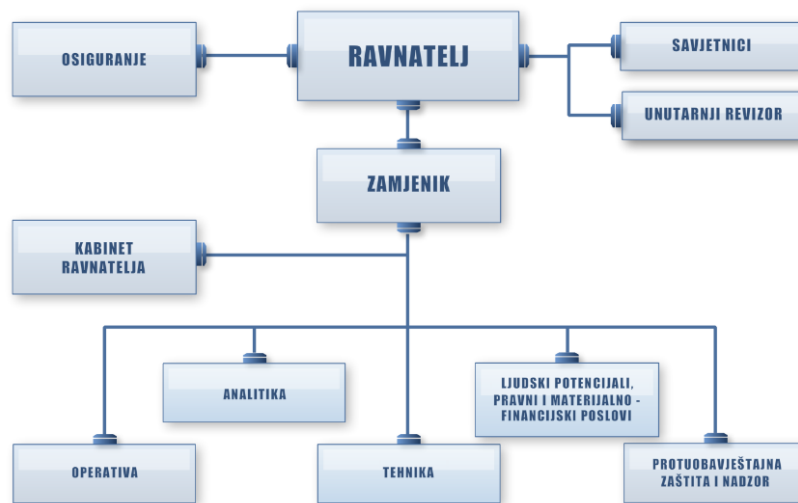

Organizacija i ustroj

Na čelu SOA-e je ravnatelj kojeg supotpisom imenuju Predsjednik RH i predsjednik Vlade RH. Mandat ravnatelja SOA-e traje četiri godine. Dužnost ravnatelja SOA-e od 5. svibnja 2016. obavlja Daniel Markić, a 6. svibnja 2020. imenovan je na drugi mandat.

SOA je ustrojstveno sastavljena od sljedećih cjelina:

- Operative koja se bavi prikupljanjem podataka,
- Analitike koja analizira podatke i izrađuje odgovarajuće analitičke uratke,
- Posebne tehnologije, informatike i komunikacija,
- Protuobavještajne zaštite i unutarnjeg nadzora i
- Ljudskih potencijala, pravnih i materijalno-financijskih poslova.

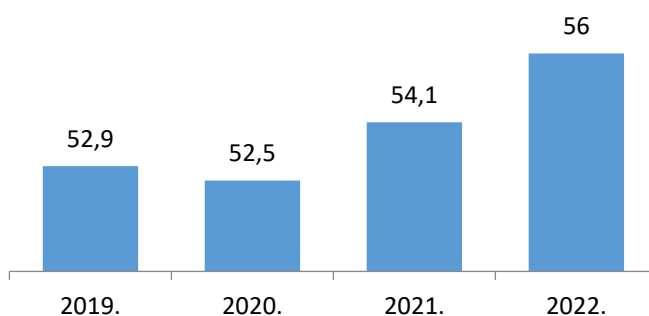
Shema ustroja SOA-e

Rad SOA-e vodi se i usmjerava iz središnjice u Zagrebu. Kako bi kvalitetno ispunjavala svoje zakonske obveze, SOA pokriva cijeli teritorij RH radom 10 regionalnih centara.

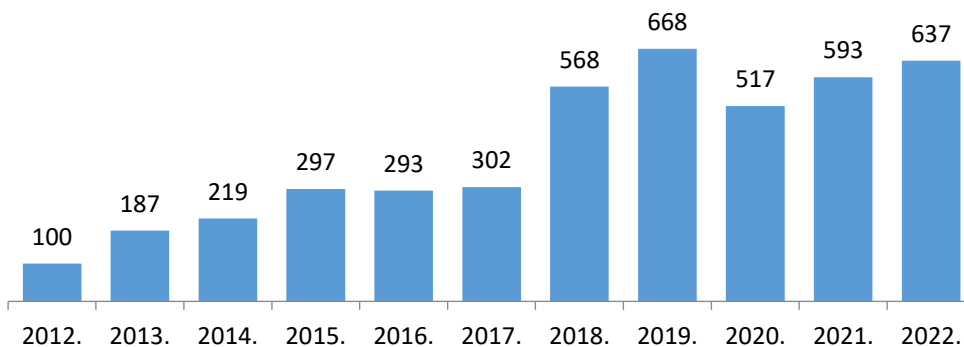
Upravljanje proračunom

U 2022. godini proračun SOA-e iznosio je oko 56 milijuna eura (421 milijun kuna). Kao i ranijih godina, u strukturi proračuna SOA-e najveći udio čine izdaci za zaposlene, a potom tekući i kapitalni izdaci, a značajan dio proračuna ulaže se u razvoj i modernizaciju sposobnosti SOA-e. Sredstva za razvoj i modernizaciju ulažu se planski, kako bi se dobile sposobnosti koje će omogućiti primjeren i pravovremen odgovor na široki spektar sigurnosnih i tehnoloških izazova.

Struktura proračuna SOA-e je slijedom zakonskih odredbi tajna, što je praksa i ostalih država članica EU-a i NATO-a. Unatoč tajnosti podataka, SOA u planiranju i izvršenju proračuna provodi sve propisane mjere o zakonitom i svrsishodnom korištenju proračunskih sredstava te izvješćuje nadležna državna tijela o proračunskim izdancima.

Kretanje proračuna SOA-e po godinama, u milijunima eura (iskazani iznos je preračunat iz kuna u eure po fiksnom tečaju konverzije od 7,53450 kuna za 1 euro)

Indeks sredstava uložениh u razvoj i modernizaciju od 2012. do 2022. g. (2012. g. = 100)

Ruska agresija na Ukrajinu dugoročno će narušiti globalnu sigurnost i stabilnost

U srpnju 2021. godine ruski predsjednik Vladimir Putin objavio je autorski članak „O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca“ u kojem je naveo da su Rusi i Ukrajinci jedan narod, a da je današnja Ukrajina proizvod sovjetske ere nastala na „zemljama povijesne Rusije“. Putin smatra da se bivše sovjetske republike, a današnje države, moraju „vratiti u granice koje su imale prije pristupanja Sovjetskom Savezu“. Tekst zaključuje da je Ukrajina svoju nezavisnost počela graditi na protoruskom konceptu koji Rusija „nikad neće prihvatiti“ te da su Rusi u Ukrajini ugroženi. Naglasio je da SAD i EU žele Ukrajinu pretvoriti u odskočnu dasku protiv Rusije, što je predstavio kao nastavak višestoljetne zapadne politike protiv Rusije.

Tijekom 2021. godine Rusija je započela višemjesečno gomilanje snaga na ukrajinskoj granici u Rusiji i Bjelorusiji, za koje je tvrdila da se radi o vojnim vježbama. Rusija je izričito negirala da se priprema za rat, da bi 24. veljače 2022. započela vojnu invaziju na Ukrajinu. Nekoliko dana prije napada Rusija je odmetnute ukrajinske pokrajine Donjeck i Lugansk, pod kontrolom proruskih separatista od 2014. godine, priznala kao dvije nezavisne države. Na crti razdvajanja sukobljenih ukrajinske i proruske strane na području ovih dviju pokrajina od 2014. godine bilježeni su brojni oružani incidenti i kršenja primirja.

Agresijom na Ukrajinu, Rusija je prekršila međunarodno pravo i poništila europski sigurnosni poredak koji je građen na načelima Helsinškog završnog akta iz 1975. godine.

Rusija je invaziju započela ambicioznom i sveobuhvatnim napadom na više pravaca te je očekivala brzi kolaps ukrajinske obrane, koji se nije dogodio. Naprotiv, nakon mjesec dana borbi Rusi su povukli snage sa sjevera Ukrajine te ih koncentrirali radi prodora na području Donbasa i zadržavanja osvojenih područja na jugu Ukrajine. Narednih mjeseci su uspjeli napraviti određene pomake, ali uz velike ljudske i materijalne gubitke na obje strane. Ukrajina je, uz značajnu vojnu pomoć zapadnih država, uspjela uspostaviti ravnotežu snaga na bojištu, čak i osloboditi dijelove okupiranog teritorija oko Harkiva i Hersona. Rusija je 30. rujna 2022., nakon nelegitimnog referenduma, proglasila pripojenje četiri ukrajinske pokrajine Rusiji. U isto vrijeme, Rusija je započela i djelomičnu vojnu mobilizaciju.

Nakon neuspjeha plana o brzom ulasku u Kijev, Rusija se oslanja na taktiku iscrpljivanja smatrajući da će se s vremenom Ukrajina i Zapad iscrpiti prije Rusije čime će biti prisiljeni na ustupke Rusiji kada započnu pregovori. Pri tome je Rusija spremna i na daljnju mobilizaciju i jačanje raketnih udara na civilne ciljeve u Ukrajini.

Ruski strateški ciljevi se nisu promijenili: podvrgavanje Ukrajine pod rusku kontrolu i izmjena europske sigurnosne arhitekture u skladu s ruskim interesima. To bi značilo stvaranje europske sigurnosne arhitekture u skladu s ruskim zahtjevom iz prosinca 2021. godine kada je Rusija tražila prekid daljnjeg proširenja NATO-a, kao i vraćanje NATO-vih vojnih instalacija na granice iz 1997. godine.

Rusija i dalje nastoji zadržati zonu interesa koju smatra isključivo svojom, u prvom redu prostor nekadašnjeg SSSR-a. Međutim, fokusiranje na rat u Ukrajini i neuspjeh u svladavanju ukrajinske obrane, umanjili su ruski vojni i sigurnosni kredibilitet u državama bivšeg SSSR-a.

Na unutarnjem planu Putinov režim želi zadržati vlast i stabilnost, pri čemu se koristi i snažnim medijskim utjecajem na opću rusku populaciju, kao i sigurnosnim aparatom.

Ruska agresija ubrzala je procese slabljenja međunarodnih sigurnosnih mehanizama i organizacija, kao i sporazuma o kontroli naoružanja, o čemu je SOA već pisala u svojim javnim izvješćima. Jedna od posljedica invazije jest i povećanje rizika od vojnih incidenata između NATO-a i Rusije na europskom tlu. Rusko dokidanje europskih sigurnosnih mehanizama dovelo je i do zahtjeva Švedske i Finske za priključenje NATO-u, jačanja obrambene dimenzije EU-a i povećavanje izdataka za obranu u europskim državama. Ovime je uloga NATO-a u europskoj sigurnosti dodatno osnažena, posebice zbog veće posvećenosti SAD-a europskoj sigurnosti, kao i najavljenom povećavanju obrambenih ulaganja kod europskih članica Saveza.

EU je Rusiji uvela nekoliko paketa gospodarskih i financijskih sankcija, Ukrajini pruža financijsku i humanitarnu pomoć, a europske su države bilateralno Ukrajini pružile značajnu pomoć u naoružanju i vojnoj opremi. U ožujku 2022. godine EU je usvojila Strateški koncept koji je usmjeren ka jačanju sigurnosne i obrambene politike EU. Krajem 2022. godine EU je pokrenula misiju vojne pomoći u obuci za potporu Ukrajini (EUMAM) u cilju jačanja vojnih sposobnosti ukrajinskih oružanih snaga.

Međusobna ovisnost EU i Rusije po pitanju tržišta prirodnog plina, o čemu je SOA također već pisala, nakon invazije je pokazala svoju složenost. Rusija je energente, posebice prirodni plin nastavila koristiti kao jedan od glavnih alata pritiska na europske države, s namjerom da razbije europsko zajedništvo. EU je odgovorila povećanim uvozom ne-ruskog plina preko terminala za ukapljeni prirodni plin (LNG). Glavni izvoznik LNG-a u EU postao je SAD, a u prvoj polovici 2022. godine Europa je, po prvi put, uvezla više američkog nego ruskog plina.

Prikaz stanja na ukrajinskom ratištu krajem 2022. godine

Sankcije su Rusiju izolirale od zapadnih država, a Opća skupština UN-a je 2. ožujka 2022. rezolucijom zatražila od Rusije bezuvjetno i potpuno povlačenje ruske vojske s teritorija Ukrajine u njezinim međunarodno priznatim granicama. Za rezoluciju je glasovala 141 država članica UN-a, 35 je bilo suzdržano, a uz Rusiju samo su 4 glasovale protiv (Bjelorusija, Sjeverna Koreja, Eritreja i Sirija). Gotovo isti rezultat imalo je glasovanje Opće skupštine UN-a 12. listopada 2022. kada su 143 države članice rezolucijom potvrdile teritorijalni integritet Ukrajine.

Unatoč sankcijama i izolaciji sa Zapada, velike ne-zapadne države, poput Kine i Irana, nastoje sačuvati i ojačati svoje odnose s Rusijom. Ove države, kao i primjerice Indija, Pakistan i Južna

Afrika, bile su suzdržane prilikom glasovanja u Općoj skupštini UN-a. Također, unatoč većinskoj osudi ruske agresije u Općoj skupštini UN-a, države Afrike i Južne Amerike te većina azijskih država nisu uvodile nikakve gospodarske sankcije Rusiji.

Ruska invazija prouzročila je i velike gospodarske poremećaje. Cijena energenata se značajno povećala, kao i hrane nakon ruske blokade ukrajinskih izvoznih luka u prvoj polovici 2022. godine. Nastavak izvoza energenata uz visoke cijene tijekom 2022. godine pomogli su Rusiji u umanjivanju posljedica gospodarskih sankcija.

Povećanje cijena energenata i hrane te moguće nestašice u slabije razvijenim dijelovima svijeta mogli bi prouzročiti društvene napetosti, sukobe i migracije.

Ukrajinski rat karakterizira korištenje novih tehnologija, poput dronova, u provedbi vojnih operacija te veliki broj ratnih snimaka nastalih na bojišnici dostupnih na društvenim mrežama u realnom vremenu.

Rat u Ukrajini primjer je sve veće važnosti ne-državnih i privatnih aktera u međunarodnim odnosima. Ukrajinska strana je tako koristila privatni satelitski internetski sustav Starlink za internetsku komunikaciju, a ruska strana koristi privatnu vojnu kompaniju Wagner za izvođenje najsloženijih borbenih djelovanja. Wagner je godinama bio angažiran i na drugim kriznim žarištima važnima za Rusiju, od Sirije i Libije do Srednjoafričke Republike. Pri tome su posebno usmjereni na sukobima opterećene afričke države sa značajnim prirodnim resursima. Pripadnici Wagnera sumnjice se i za ratne zločine, što ponovo otvara pitanje kaznene odgovornosti privatnih vojnih kompanija u ratnim sukobima. Rusija je godinama prije rata u Ukrajini negirala bilo kakvu povezanost ruskih državnih institucija s Wagnerom, a ponekad čak i njegovo postojanje.

Jedna od dugoročnih posljedica rata u Ukrajini bit će znatno veća dostupnost malog i lakog oružja i njegove proliferacije. Ovo je posebno značajno u kontekstu rizika proliferacije oružja terorističkim i kriminalnim skupinama.

Odnosi RH i Rusije nakon invazije

Ruska strana višekratno je prozivala RH zbog navodnih nekoliko stotina hrvatskih boraca u ukrajinskim redovima, od kojih su desetci poginuli, što je RH opovrgnula. Zbog svih ovih navoda rusko Ministarstvo obrane je 3. ožujka 2022. hrvatskom vojnom izaslaniku pokušalo uručiti službenu prosvjednu notu.

Hrvatski vojni izaslanik u Rusiji odbija primiti prosvjednu notu. Rusko Ministarstvo obrane snimilo je uručivanje prosvjedne note i objavilo snimku na YouTube-u. Snimka je u nekoliko dana nakon objave imala 1,5 milijuna pregleda i skoro 3.000 komentara (?!) (Screenshot: YouTube)

U travnju 2022. godine jedan hrvatski državljanin, koji je bio pripadnik ukrajinskih vojnih formacija, zarobljen je od strane proruskih snaga te je razmijenjen, dok je jedan državljanin RH poginuo u rujnu 2022. godine kao volonter humanitarne organizacije.

RH je u travnju 2022. godine zatražila odlazak 18 ruskih diplomata i šest članova administrativno-tehničkog osoblja iz Veleposlanstva Ruske Federacije u RH. U Veleposlanstvu je ostalo ukupno petero djelatnika, što odgovara broju hrvatskih diplomata u Veleposlanstvu RH u Moskvi. (O ovom slučaju se govori i u dijelu ovog izvješća koji se bavi stranim obavještajnim djelovanjem na 16. stranici).

U srpnju 2022. godine Rusija je svrstala RH na popis „neprijateljskih zemalja“.

O utjecaju rata u Ukrajini govori incident u kojem se bespilotna letjelica Tupoljev Tu-141 sovjetske proizvodnje 10. ožujka 2022. srušila u širem centru Zagreba. Letjelica je poletjela iz pravca Ukrajine te je preletjela rumunjski i mađarski zračni prostor, da bi se nakon sedam minuta leta unutar hrvatskog zračnog prostora srušila u Zagrebu. Okolnosti i namjere upućivanja letjelice, kao i lokacija lansiranja i dalje su predmet istrage.

Nakon ruske invazije, LNG terminal na otoku Krku pokazao je svoju stratešku vrijednost kao jedan od najznačajnijih hrvatskih resursa u potpori europskoj energetskej i gospodarskoj sigurnosti. Iako ograničenih kapaciteta, LNG terminal nudi alternativni dobavni pravac plina i dodatnu razinu energetske sigurnosti za RH i okolne države.

Globalni odnosi u kontekstu rata u Ukrajini

Na globalnom planu, ruska invazija označava daljnje produbljivanje rivalstva između Zapada i njegovih vrijednosti i ne-zapadnih neliberalnih i autoritarnih aktera. Na vanjskopolitičkom planu, Rusija je aktivna u stvaranju geopolitičke koalicije autoritarnih država koje se protive Zapadu.

U ovom smislu Kina, uz Rusiju, ostaje glavni sistemski rival SAD-u i Zapadu, a kinesko-ruski odnosi su se nakon ruske invazije dodatno produbili. Ipak, u skladu s trendom o kojem je SOA pisala u ranijim izvješćima, rusko-kineski odnos sve više obilježava međusobna nejednakost u snazi i utjecaju koja sve više ide u kinesku korist. Rusko oslanjanje na Kinu u ublažavanju zapadnih gospodarskih i političkih sankcija, povećat će rusku gospodarsku i tehnološku ovisnost o Kini, a time i umanjiti ruski utjecaj na područjima u kojima dvije države imaju suprotstavljene interese. Tako primjerice Kina sve više jača svoj utjecaj među državama bivšeg SSSR-a u središnjoj Aziji, koje Rusija smatra svojom zonom interesa.

U Strateškom kompasu za sigurnost i obranu EU, Kina je označena kao partner za suradnju, gospodarski konkurent i sistemski suparnik. EU je prepoznala značajan razvoj i modernizaciju kineskih oružanih snaga, uključujući i jačanje nuklearnih potencijala, ali i sve veću kinesku prisutnost na moru i svemiru, kao i uporabu kibernetičkih alata i hibridnih taktika.

SAD je, uz povećanu prisutnost u Europi i aktivnu potporu Ukrajini u obrani, i dalje usmjeren na Kinu kao najvećeg strateškog rivala. Na prostoru Pacifika, SAD se oslanja na mrežu savezništava, a kao posebna točka prijepora s Kinom ističe se pitanje Tajvana s kojim SAD ima poseban sigurnosni aranžman.

NATO je u novom Strateškom konceptu usvojenom na summitu u Madridu 29. lipnja 2022. naveo da kineske ambicije predstavljaju izazov za interese, sigurnost i vrijednosti Saveza te da Kina koristi široki raspon političkih, gospodarskih i vojnih alata kako bi povećala svoj globalni utjecaj i projicirala moć, dok ostaje nejasna u vezi svoje strategije, namjera i vojnog jačanja. NATO je istaknuo da ostaje otvoren za konstruktivan angažman s Kinom, uključujući i međusobnu transparentnost, ali da će povećati vlastitu pripravnost, ojačati otpornost i zaštitu protiv kineskih taktika prinude i pokušaja podjele Saveza. NATO je najavio i jačanje dijaloga i suradnje s novim i postojećim partnerima u Indo-pacifičkoj regiji. U ovom smislu, na NATO summitu u Madridu sudjelovali su čelnici vlada Australije, Japana, Novog Zelanda i Južne Koreje.

Kina nastavlja s ambicioznom politikom jačanja svoje globalne prisutnosti i utjecaja. Značajnim jačanjem vojnih potencijala Kina nastoji dostići vojne sposobnosti koje će biti ravnopravne onima SAD-a. Na vrijednosnom planu, Kina nastoji promovirati svoj vrijednosni, politički i gospodarski sustav kao alternativni zapadnom liberalnom. Pri tome se Kina oslanja i na svoje međunarodne inicijative poput Novog puta svile, Globalne sigurnosne inicijative i Šangajske organizacije za suradnju. Svojim inicijativama Kina se osobito usmjerila na države BRICS-a (Brazil, Rusija, Indija, Kina, Južna Afrika) te na države tzv. globalnog Juga. Kina nastoji ojačati svoj politički utjecaj i na Bliskom istoku.

Ipak, rast rivaliteta između liberalno-demokratskog bloka kojeg okuplja SAD sa svojim sustavom savezništava i autokratskog bloka kojeg predvode Kina i Rusija ne znači potpuno vraćanje na hladnoratovski bipolarni svjetski poredak jer se brojne države, uključujući i velike poput Brazila, Indije i Južne Afrike, trenutno ne žele svrstavati ni na jednu stranu. Uz to, globalni izazovi i gospodarska isprepletenost zahtijevaju pragmatičnu suradnju na područjima poput suzbijanja klimatskih promjena i pandemija, očuvanja globalne trgovine i reguliranja kibernetičkih pitanja.

Uz pandemiju COVID-19 i gospodarsku krizu, rastu utjecaj i posljedice klimatskih promjena, a brojne svjetske države proživljavaju energetska nesigurnost, nesigurnost prehrane i nemogućnost vraćanja dugova, odnosno financiranja osnovnih javnih funkcija.

Džihadistički terorizam je i dalje značajna prijetnja europskoj sigurnosti

U RH nema uporišta terorističkih organizacija, a prijetnja od međunarodnih terorističkih organizacija za RH i dalje se procjenjuje niskom.

Ipak, kao i za sve ostale europske države, ne može se isključiti mogućnost da (samo)radikalizirani pojedinci (tzv. vukovi samotnjaci), inspirirani terorističkom propagandom, izvrše teroristički napad. Pri tome su posebno rizične psihički nestabilne osobe.

Kao i ranijih godina, najveću opasnost za Europu predstavlja terorizam koji se poziva na radikalni islam, odnosno terorizam od strane nasilnih salafita džihadista.

Terorističke napade u Europi proteklih godina provodili su samostalni napadači, ponajviše jednostavnim oružjem (uglavnom nožem). Većina njih bili su simpatizeri ISIL-a ili Al-Qaide, ali bez stvarne povezanosti prema terorističkim organizacijama. Samo dio napadača bio je od ranije poznat sigurnosnim strukturama (zbog džihadizma ili nasilja), dok je dio bio liječen zbog psihičkih poremećaja. Najveći broj napada zabilježen je u Francuskoj i Njemačkoj.

Sljedbenici salafizma u RH su malobrojni (nekoliko desetaka pripadnika) i ne zagovaraju nasilje. U državama Zapadnog Balkana salafizam ima više tisuća sljedbenika, od kojih manji dio podržava ISIL i Al-Qaidu, odnosno terorističke metode djelovanja. Među njima su i povratnici s bliskoistočnih ratišta (uglavnom bivši pripadnici ISIL-a) s vojnim znanjima, borbenim iskustvom i višim stupnjem indoktriniranosti terorističkom ideologijom. Radikalni sljedbenici salafizma povezuju se okupljanjem u tzv. paradžematima te komunikacijom putem društvenih mreža. Na ovaj način se radikaliziraju i mlade osobe što može predstavljati dugoročni sigurnosni izazov.

Zadnjih godina nije bilo terorističkih napada na području Zapadnog Balkana, ali su uhićeni pojedinci i skupine zbog planiranja terorističkih napada. Tako je primjerice u listopadu 2021. godine na Kosovu uhićeno pet osoba koji su planirali terorističke napade, pri čemu je i zaplijenjena velika količina vatrenog oružja, streljiva, eksploziva, kao i bespilotne letjelice (dronovi) i protuoklopno oružje.

Od oko 1.000 osoba koje su iz država Zapadnog Balkana otišle na teritorij pod kontrolom terorističkih organizacija u Siriji/Iraku, dosad se vratilo njih oko 50%, poginulo je oko 25%, dok se oko 25%, s većim brojem tamo rođene djece, još uvijek nalazi u Siriji. Započeti procesi repatrijacije boraca, žena i djece su zbog pandemije COVID-19 stagnirali, a ranije repatrirani teroristi osuđeni su na kratke zatvorske kazne i dio ih je već na slobodi. Povratnici, a posebice oni koji su sudjelovali u borbama, predstavljaju prijetnju u matičnim, ali i susjednim državama.

Osim boraca, dugoročnu prijetnju mogu predstavljati i radikalizirane povratnice, koje (izuzev na Kosovu) nisu procesuirane. Većina njih se ne odriče radikalnih uvjerenja te u tom duhu odgajaju svoju djecu.

Osobe s (većinom dvojnim) državljanstvom RH, koje su se radikalizirale i živjele izvan RH, odakle su i otišle na teritorij pod kontrolom terorističkih organizacija, još uvijek se nalaze na području Sirije, uglavnom u kampovima gdje su smješteni članovi obitelji boraca ISIL-a.

Prijetnju europskoj sigurnosti predstavljaju i osobe koje se nisu uspjele pridružiti ISIL-u i Al-Qaidi na kriznim žarištima te osobe osuđene za terorizam, od kojih je dio već odslužio zatvorsku kaznu.

Dosadašnja iskustva pokazuju da se osuđenici za terorizam rijetko deradikaliziraju te dio njih predstavlja prijetnju i nakon izlaska iz zatvora. Zbog neuspjeha deradikalizacijskih programa u zatvorima i njihovih kontakata s osuđenicima za druga kaznena djela, teroristi, a posebice karizmatični džihadistički propovjednici, u zatvoru radikaliziraju druge osuđenike. Svoje djelovanje džihadistički propovjednici nastavljaju i nakon izlaska iz zatvora. Više od 200 osuđenika za djela povezana s džihadističkim terorizmom izlazi početkom 2023. godine iz zatvora u državama Zapadne Europe.

Međunarodne terorističke organizacije, prvenstveno ISIL i Al Qaida su, unatoč gubitcima koje su pretrpjeli zadnjih godina, i dalje aktivne na kriznim žarištima. Američke sigurnosne snage su 31. srpnja 2022. u zračnom napadu u Kabula u Afganistanu ubile vođu al-Qaide, Aymana al-Zawahirija. Zawahiri je s Osamom bin Ladenom, čiji je zamjenik bio do njegove eliminacije 2011. godine, odgovoran za napad 11. rujna 2001. u SAD-u, kao i za niz drugih terorističkih napada.

Vođe Al Qaide i dalje nalaze utočište u Afganistanu, o čemu svjedoči i činjenica da je Zawahiri mjesecima živio u četvrti Kabula gdje žive talibanske vođe (gdje je i eliminiran). Daljnje jačanje Al Qaide u Afganistanu moglo bi dovesti i do jačanja terorističke prijetnje.

Pripadnici ISIL-a u Afganistanu

U veljači 2022. godine u Siriji su američke snage likvidirale i vođu ISIL-a, Abu Ibrahima al-Qurayshija. Sposobnosti terorističkih organizacija su zbog ovakvih gubitaka umanjene, ali one i dalje nastoje provoditi svoje terorističke aktivnosti. Također, aktivne su na internetu gdje i dalje nastoje povećati bazu svojih pristaša i poticati na terorizam.

ISIL i dalje provodi brojne terorističke aktivnosti. Međutim, težište napada prebacili su s područja Sirije i Iraka na područje Afganistana i subsaharske Afrike. To potvrđuje sve veću važnost provincija u ISIL-ovoj globalnoj mreži, ali i opstojnost ISIL-ove ideologije i nakon gubitka teritorijalnih uporišta u Siriji i Iraku.

O nastavku ISIL-ovih sposobnosti govori i podatak da su u siječnju 2022. godine napali kurdske sigurnosne snage u zatvoru Al Sina'a u gradu Hasaka u Siriji gdje su zarobljeni pripadnici ISIL-a. U višednevnom oružanom napadu ISIL je privremeno zauzeo dijelove zatvora, oslobodivši nekoliko stotina svojih pripadnika. To je bila najveća ISIL-ova operacija od teritorijalnog poraza u Siriji u proljeće 2019. godine.

Ogranak ISIL-a u Afganistanu (tzv. Islamska država provincija Khorasan), ojačao je nakon odlaska NATO-vih snaga, odnosno prošlogodišnjeg talibanskog preuzimanja vlasti nad državom te trenutno predstavlja najveći sigurnosni izazov talibanskoj vlasti.

Ekstremisti koriste društvene mreže za širenje svojih ideja

Ekstremizam označava aktivnosti i poglede koji su protivni demokratskom poretku i zalažu se za nasilno rušenje demokratskog ustavnog poretka RH. SOA sagledava sve vrste ekstremizma, neovisno o njihovoj ideološkoj, političkoj, vjerskoj ili nacionalnoj pozadini.

U hrvatskom društvu ekstremizam ni po jednoj osnovi nema značajnije uporište, kao ni potporu u javnosti, a time ni snagu ili potencijal za destabilizaciju nacionalne sigurnosti. Ekstremne skupine u RH, po bilo kojoj ideološkoj osnovi, imaju vrlo mali broj sljedbenika. Ipak, ne može se isključiti mogućnost pojedinačnih incidenata i nasilja od strane (samo)radikaliziranih pojedinaca.

SOA je u prošlom izvješću obradila temu oružanog napada na Markovom trgu 12. listopada 2020. koji je imao obilježja i terorističkog napada. Takav napad dodatno povećava rizik radikalizacije i mogućeg pokušaja novih napada ili nasilja.

Pandemija COVID-19 i dalje se koristi za širenje ekstremističkih teorija zavjere, čiji pobornici postaju podložni i drugim radikalnim idejama. Pritom, najveći rizik za (samo)radikalizaciju predstavljaju psihički nestabilne osobe koje su posebno prijemčive za teorije zavjere. Takve se osobe, opsjednute ekstremističkim stavovima, mogu odlučiti i na teroristički čin. Društvena izolacija i dostupnost ekstremističkih sadržaja na internetu i društvenim mrežama, kao i javno djelovanje osoba s radikalnim stavovima, povećavaju rizik (samo)radikalizacije pojedinaca.

Kao i u ostatku Europe, i u RH su jačanjem protuepidemijskih mjera bile pojačane i prosvjedne aktivnosti protivnika tih mjera, što ne spada u sferu ekstremističkog djelovanja. Međutim, ekstremni pojedinci su zlorabili takva javna okupljanja za izazivanje incidenata, dok su na internetu, društvenim mrežama i u javnom prostoru intenzivirali govor mržnje, uključujući i prijetnje državnim dužnosnicima, članovima Nacionalnog stožera civilne zaštite, zdravstvenim djelatnicima, novinarima, kao i drugim javnim osobama.

U ideološkom smislu radi se o različitom profilu osoba sa širokim spektrom stavova koji uključuju razne teorije zavjera, ekstremno desne stavove, protivljenje europskim integracijama i globalizacijskim procesima, a posebice protivljenje mjerama prevencije i suzbijanja pandemije COVID-19.

U proteklom razdoblju SOA je detektirala pokušaje pojedinaca s ekstremističkim i militantnim stavovima da paravojno organiziraju svoje sljedbenike, s namjerom provedbe vojne obuke i nabavke naoružanja, a s krajnjim ciljem rušenja demokratskog ustavnog poretka RH. Iako se radi o malom broju sljedbenika bez mobilizacijskog potencijala i mogućnosti za pridobivanje šire potpore u javnosti, njihovi ekstremistički stavovi i namjere, posebice u slučajevima osoba s psihičkim poremećajima, predstavljaju sigurnosni rizik. O navedenim saznanjima SOA redovito izvješćuje nadležna državna tijela, kao i državni vrh, a u više navrata tijekom 2022. godine SOA je o svojim saznanjima po pitanju ekstremizma izvješćivala i Odbor za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost Hrvatskog sabora.

Pojedine osobe s ekstremističkim stajalištima nastojale su nezadovoljstvo protuepidemijskim mjerama iskoristiti za izazivanje sukoba i širenje teorija zavjere. Pojedine osobe su pri tome pozivale i na nasilje, rušenje ustavnog poretka RH, čak i na terorizam. Tako je u prosincu 2021. godine protiv više osoba DORH pokrenuo istragu zbog osnovane sumnje na počinjenje kaznenog

djela javnog poticanja na terorizam. Između ostalog, okrivljenici su osumnjičeni za pozivanje na fizičke napade na članove Vlade RH i zastupnike u Hrvatskom saboru, pozivanje na zauzimanje Hrvatske radiotelevizije i drugih javnih objekata i infrastrukture, kao i na nasilne metode borbe protiv legalnih institucija RH, njihovu nasilnu smjenu te nasilnu promjenu ustavnog poretka RH.

Isto tako, u rujnu 2022. godine je tijekom prosvjeda u Zagrebu uhićena jedna osoba s „molotovljevim koktelima“ i improviziranim hladnim oružjem.

Militantni karakter osoba s ekstremističkim stavovima ilustrira i detalj s vojničkim postrojavanjem i hodnjom dijela prosvjednika tijekom prosvjeda protiv provedbe mjera za suzbijanje pandemije COVID-19, pri čemu su isticane i ekstremističke poruke.

Radikalizirani pojedinci ponekad manipuliraju nacionalnim osjećajima i simbolima Domovinskog rata, čime nastoje dobiti legitimitet za svoje ideje, posebice u populaciji osjetljivoj na pitanja iz Domovinskog rata. Primjerice, pojedine osobe uključene u radikalne aktivnosti nerijetko su isticale svoje domoljublje i mogući braniteljski status, dok su se istovremeno zalagale za ukidanje demokratskog ustavnog poretka RH i nasilje protiv državnih institucija.

Ekstremističke ideje dijele se internetom i društvenim mrežama na kojima pojedinci mogu komunicirati s istomišljenicima ili samostalno konzumirati ekstremističke sadržaje te se radikalizirati. Ekstremistički stavovi i govor mržnje osobito se usmjeravaju prema različitim društvenim manjinama.

Posljednjih se godina u Europi povećao broj oružanih i terorističkih napada od strane osoba ekstremnih desnih uvjerenja.

Malobrojni pripadnici ekstremno lijeve orijentacije u RH čije se pokretačke ideje temelje na anarhizmu, antiglobalizmu i antikapitalizmu i dalje su aktivni uglavnom u virtualnom prostoru.

Prijetnja od velikosrpskog ekstremizma u RH je niska jer ima mali broj simpatizera, a koji nisu izravno povezani s ekstremističkim velikosrpskim i četničkim (ujedno i proruskim) organizacijama u susjednim državama. Ipak, može predstavljati prijetnju javnoj sigurnosti u kontekstu lokalnih međuetničkih incidenata.

Ekstremni pripadnici navijačkih skupina nasilnim incidentima narušavaju javnu sigurnost, uz povremenu ultranacionalističku simboliku. Povremeni sukobi pripadnika navijačkih skupina sportskih klubova iz RH i Srbije imaju i međuetnički karakter, ponajviše na području hrvatskog Podunavlja i dalmatinskog zaleđa, iako je broj ovakvih sukoba i incidenata smanjen u posljednje vrijeme.

Strano obavještajno i informacijsko djelovanje prisutno je, iako nije uvijek vidljivo

Obavještajno i informacijsko djelovanje osobito je intenzivno u vrijeme geopolitičkih preslagivanja kakvima svjedočimo posljednjih godina. RH je pri tome obavještajno zanimljiva državama koje je vide kao sigurnosnog, političkog ili gospodarskog suparnika, te zbog članstva RH u EU i NATO-u.

Strano obavještajno djelovanje prema RH očituje se prvenstveno u prikupljanju podataka o RH koji su od interesa za pojedinu stranu obavještajnu službu, ali i stranim obavještajnim i informacijskim djelovanjem kojim se želi utjecati na procese donošenja odluka u RH, na javno mnijenje, kao i na vanjskopolitički položaj i interese RH.

Strano obavještajno djelovanje usmjereno je prema prikupljanju podataka o sigurnosnim, političkim i gospodarskim procesima u RH, posebice onima koji su vezani uz međusobna otvorena pitanja i hrvatsku politiku prema državama Zapadnog Balkana.

Kao što smo navodili u ranijim javnim izvješćima, strano obavještajno djelovanje usmjereno je i na prikupljanje podataka u sklopu hrvatskog članstva u EU i NATO-u. U ovom kontekstu, RH predmet je obavještajnog djelovanja država koje NATO i EU smatraju sigurnosnim izazovom ili prijetnjom.

Jedan od razloga protjerivanja 18 diplomata i šest članova administrativno-tehničkog osoblja Veleposlanstva Ruske Federacije u RH jest i prikriveni i nelegalni obavještajni rad u RH većeg dijela ovog osoblja, odnosno aktivnosti koje su u suprotnosti s odredbama Bečke konvencije o diplomatskim odnosima.

Kao što je SOA navodila i u ranijim javnim izvješćima, nastavilo se informacijsko djelovanje i plasiranje lažnih vijesti i narativa kojih je cilj prikazati RH kao državu koja destabilizira svoje okruženje te kao nevjerodostojnu članicu EU i NATO-a. To je osobito prisutno u kontekstu hrvatskog vanjskopolitičkog djelovanja prema Zapadnom Balkanu. Cilj ovih informacijskih operacija jest onemogućiti hrvatsko vanjskopolitičko djelovanje, oslabiti hrvatsku poziciju unutar euroatlantskih asocijacija te unijeti razdor između država članica EU i NATO-a.

Za plasiranje ovih narativa ponajviše se zlorabe medijske platforme pod krinkom istraživačkog novinarstva, ali i pojedini znanstveni instituti i pojedinci iz akademske zajednice čiji narativi ciljaju na akademsku, stručnu i političku javnost u euroatlantskoj zajednici država. Ovakve „znanstvene“ teze nastoje RH prikazati kao nevjerodostojnu članicu NATO-a i EU, pri čemu povezuju RH s ruskim interesima na Zapadnom Balkanu te prikazuju RH kao državu koja nastoji destabilizirati Zapadni Balkan i potaknuti raspad i sukobe u BiH.

Društvo oko Orbana, popularno nazvano „*Internacionala kriminala*“, sada pokušava da prikrije svoje veze sa Putinovim režimom ili njegove tragove. Inicijativa slovenskog premijera Janeza Janše i poljskog premijera **Mateusza Morawieckog** za hitno pridruživanje Ukrajine u EU, kao i Zapadnog Balkana, običan je blef. Janša i Morawiecki i njihove vlade sve vrijeme subverzivno djeluju unutar EU. Istovremeno, Janši se pripisuje „*non-paperi*“, koji su situaciju na Zapadnom Balkanu doveli na ivicu rata, dok poljska obavještajna služba u saradnji sa Hrvatskom sigurnosno-obavještajnom agencijom (SOA) neprestano radi protiv Bosne i Hercegovine, izmišljajući tzv. *islamska prijetnju*, koja prijeti EU sa 500 miliona stanovnika od strane dva miliona Bošnjaka.

Dodik i Čović kao egzekutori politika negiranja Holokausta i genocida. Iznenaduje uloga poljske sigurnosno-obavještajne agencije (ABW) prilikom posjete Dodika, Čovića i drugih negatora Holokausta logoru u Auschwitzu[9]. ABW je postala tijesan saradnik hrvatske sigurnosno-obavještajne agencije (SOA) gdje se po svemu sudeći izmišljaju tzv. *islamske opasnosti odnosno prijetnje* i distribuiraju po EU i pokušavaju radikalizirati stanje u obavještajnim zajednicama EU i šire. Obavještajni koledž[10] EU, koji je pod utjecajem i nadzorom Francuske koristi se, da se plasiraju neistine i poluistine o Bosni i Hercegovini. Hrvatska SOA je učestvovala u sklapanju posla kupovine 12 rabljenih višenamjenskih borbenih aviona *Dassault Rafale* od Francuske. Hrvatska se pokušava pozicionirati kao igrač Francuske, bez SAD i Velike Britanije, ali i bez Njemačke. Hrvatska se pozicionira i kao partner Rusije. Ovakav odnos Hrvatske nije samo dio zvanične politike Hrvatske, nego je uvjetovan

Citati iz „znanstvene analize“ (neimenovanih autora) jednog regionalnog instituta u kojima se Republiku Hrvatsku, SOA-u, ali i druge članice EU optužuju za izazivanje sukoba i destabilizaciju u BiH, kao i za djelovanje protiv interesa NATO-a i EU te se RH opisuje kao ruski „trojanski konj“ unutar EU i NATO-a

Antihrvatske, uz antizapadne i proruske, narative plasiraju i ruski portali koji djeluju na srpskom jeziku (RT Balkan i Sputnjik Srbija), a ciljaju na javno mnijenje svih država u okruženju. RT Balkan u Srbiji djeluje od studenog 2022. godine. Ovi su portali osobito usmjereni prema izjednačavanju hrvatske politike s onom ustaškog režima.

Uz tradicionalne načine obavještajnog djelovanja i prikupljanja podataka, u obavještajne se svrhe sve više koriste moderne tehnologije pa se bilježi sve intenzivnije korištenje naprednih kibernetičkih napada na informacijsku infrastrukturu državnih tijela radi špijuneranja i krađe podataka. Pri tome se osobito ciljaju zaštićeni sustavi i komunikacije državnih tijela iz područja vanjskih poslova, obrane, financija i gospodarstva. Takve kibernetičke napade provode organizirane kibernetičke skupine koje su povezane s obavještajnim sustavima država koje ih organiziraju ili se koriste njihovim uslugama. Zbog toga se takve skupine naziva i državno-sponsoriranima.

Centar za kibernetičku sigurnost SOA-e registrira povećanje broja državno sponzoriranih kibernetičkih napada

Zaštita nacionalnog kibernetičkog prostora ravnopravna je zaštiti drugih segmenata nacionalne sigurnosti. Prepoznajući to, SOA je 2019. godine započela izgradnju Centra za kibernetičku sigurnost uz razvoj nacionalnih sposobnosti za zaštitu hrvatskog kibernetičkog prostora. Pri tome je fokus bio na razvoju stručnih potencijala, tehničke infrastrukture te međunarodne suradnje (s partnerskim agencijama te u okviru EU-a i NATO-a). Danas Centar za kibernetičku sigurnost kontinuirano provodi aktivnosti i mjere kibernetičke zaštite brojnih državnih tijela i kritične infrastrukture, a od kraja 2021. godine u okviru Centra djeluje i združeni tim kibernetičkih stručnjaka iz više tijela sigurnosno-obavještajnog sustava.

Najveći projekt zaštite nacionalnog kibernetičkog prostora predstavlja sustav SK@UT. SK@UT je sustav za otkrivanje, rano upozorenje i zaštitu od državno-sponzoriranih kibernetičkih napada, APT kampanja (*Advanced Persistent Threat* – napredna ustrajna prijetnja) te drugih kibernetičkih ugroza. U SK@UT su, uz sva ministarstva i tijela sigurnosno-obavještajnog sustava, uključeni i ključni dijelovi državne informacijske infrastrukture. Odlukom Vlade RH iz 2021. godine, omogućeno je širenje sustava SK@UT i na operatore kritične infrastrukture, ključnih usluga te pružatelje digitalnih usluga, u koordinaciji sa sektorskim tijelima. Odlukom je omogućeno pristupanje sustavu SK@UT i za druge pravne osobe u RH čiji bi prekid poslovanja uzrokovan kibernetičkim napadom mogao biti osjetljiv za društvo i gospodarstvo. SK@UT tako predstavlja tzv. „kibernetički kišobran“ RH koji trenutno pokriva više od 60 državnih tijela, operatera ključnih usluga i pravnih osoba od posebnog interesa za RH.

Ravnatelj SOA-e je 11. svibnja 2022. održao izlaganje o suprotstavljanju naprednim kibernetičkim prijetnjama iz obavještajne perspektive na konferenciji Cybertech Europe 2022 u Rimu. Izlaganje ravnatelja u cijelosti je objavio talijanski časopis Airpress specijaliziran za sigurnosne i obrambene teme

Povećana vidljivost nacionalnog kibernetičkog prostora, intenzivna međunarodna suradnja te razvijene nacionalne sposobnosti, ključni su za otkrivanje i sprječavanje složenih kibernetičkih napada. Rezultat ovih aktivnosti je da se veliki dio kibernetičkih napada na entitete unutar sustava SK@UT otkriva u najranijoj fazi. U manjem broju kibernetičkih napada, koji rezultiraju

kompromitacijom informacijskih sustava, provodi se procedura odgovora na računalni incident i pomaže se napadnutom entitetu uspostaviti kontinuitet poslovnih procesa.

Od početka ruske agresije na Ukrajinu pojačan je pritisak kibernetičkih APT grupa na ciljeve u RH. Tijekom 2022. godine otkriveno je 19 državno-sponsoriranih kibernetičkih napada, dok je u 2021. godini otkriveno njih 14. Većina otkrivenih državno-sponsoriranih APT grupa je povezana s ruskim obavještajnim službama. Njihovi primarni ciljevi u RH i dalje su Ministarstvo vanjskih i europskih poslova i Ministarstvo obrane, ali je skup ciljeva proširen u odnosu na ranije. U isto vrijeme, registrirano je i povećanje broja napadača i izvora odakle dolaze. Uz povećanu učestalost napada, otkriven je i niz novih napadača, njihovih ciljeva te korištenje novih taktika, tehnika i procedura (TTP) prilikom napada.

***Hunt Forward Operation* - zajednička kibernetička sigurnosna operacija SOA-e i tima Zapovjedništva za kibernetičku obranu SAD-a**

U 2022. godini Zapovjedništvo za kibernetičku obranu SAD-a (USCYBERCOM) u RH je uputilo tim kibernetičkih stručnjaka koji se bave potragom za malicioznim kibernetičkim aktivnostima na partnerskim računalnim mrežama. Odlukom Vlade RH domaćin kibernetičkom timu SAD-a bio je Centar za kibernetičku sigurnost SOA-e.

Ilustracija: US Cyber Command Public Affairs

USCYBERCOM ovakve sigurnosne operacije provodi globalno s partnerskim državama kako bi prikupili znanja o sofisticiranim aktivnostima kibernetičkih napadača te omogućili vlastitoj i savezničkoj naciji jačanje kibernetičke sigurnosti i otpornosti.

Uz suzbijanje djelovanja zlonamjernih kibernetičkih aktera koji napadaju nacionalne i partnerske mreže, podatke i sustave, SAD i njihovi saveznici kroz ovakvu suradnju dobivaju vrijedan uvid u kibernetičke taktike, tehnike i procedure, sposobnosti i alate napadača, što omogućava učinkovitiju zaštitu od kibernetičkih ugroza.

Globalno jačanje kibernetičke otpornosti

Kibernetički kriminal i ucjenjivački kibernetički napadi (*Ransomware*) postaju veliki izazov koji se osjeća i u RH. Specifičnost ovakvih napada jest da ciljaju različita tijela i pravne osobe, u prvom redu po kriteriju financijske sposobnosti žrtve za plaćanje ucjene, ali sve češće i po kriteriju poremećaja društveno ili gospodarski nužnih procesa kakvi su primjerice bolnički sustavi, medijske kuće ili energetske kompanije. Sofisticirani *ransomware* napadi koriste taktike, tehnike i procedure državno-sponsoriranih kibernetičkih APT grupa te se često ne mogu blokirati komercijalnim sigurnosnim rješenjima. Radi se o globalnom izazovu, pa je SAD pokrenuo globalnu inicijativu (*Counter Ransomware Initiative*) borbe protiv ucjenjivačkih kibernetičkih napada kojoj se priključila i RH, a u kojoj sudjeluje i Centar za kibernetičku sigurnost SOA-e.

Nekoliko većih napada ove vrste bilo je usmjereno i na državna tijela te pravne osobe s važnom informacijskom i medijskom infrastrukturom. Aktivnosti Centra za kibernetičku sigurnost usmjerene su stoga na dodatnu zaštitu državnih i privatnih entiteta čija bi kompromitacija kibernetičkim napadom mogla izazvati krizne situacije na nacionalnoj razini.

Uvažavajući navedene izazove i trendove, na temelju odluke Nacionalnog vijeća za kibernetičku sigurnost i Koordinacije za sustav domovinske sigurnosti, SOA od 2020. godine provodi operativnu razinu koordinacije u upravljanju kibernetičkim napadima velikih razmjera i kibernetičkim krizama u RH. Također, od 2020. godine SOA sudjeluje i kao predstavnik RH u EU CyCLONE mreži za upravljanje kibernetičkim krizama i velikim kibernetičkim incidentima.

EU Pilot projekt za financiranje potpore kibernetičke sigurnosti

SOA je krajem 2022. godine, kao nacionalni EU CyCLONE predstavnik, s Agencijom EU za kibernetičku sigurnost (ENISA) koordinirala pripremu i početak provedbe Pilot projekta Europske komisije za financiranje potrebe podizanja kibernetičke otpornosti u EU. Kroz Pilot projekt osigurana je dodjela *ad-hoc* sredstava EU za potrebe podizanja kibernetičke otpornosti država članica, a kao korisnici sredstava u RH nominirana su državna tijela, operatori ključnih usluga i pravne osoba od posebnog interesa za RH.

Pilot projekt je u cijelosti financiran sredstvima EU te je korist za RH dvostruka jer će državna tijela i pravne osobe koristiti usluge vrijedne najmanje 1,7 milijuna EUR-a tijekom tri godine projekta, a izvođači će biti hrvatske tvrtke koje su već odabrane na javnom natječaju EU.

EU paket mjera kibernetičke sigurnosti

EU je vrlo aktivna u jačanju kibernetičke otpornosti, a jedan od ključnih ciljeva EU-a u narednom razdoblju je uvođenje reguliranog pristupa području kibernetičke sigurnosti. Razlog tome je ovisnost suvremenog društva o tehnologiji koja se razvija velikom brzinom. Pri tome se ne misli samo na državni sektor ili kritičnu infrastrukturu, već na sve segmente društva, koja u velikom broju slučajeva može uzrokovati kaskadno širenje kibernetičkih incidenata i onemogućavanje ključnih društvenih i industrijskih procesa.

Zaključkom o zaduženjima tijela državne uprave i drugih tijela za sudjelovanje u radu radnih skupina i odbora Vijeća EU, Vlada RH je u rujnu 2022. godine odredila SOA-u za nacionalnu koordinaciju i praćenje EU kibernetičkih pitanja kroz Horizontalnu radnu skupinu za kibernetička pitanja (HWPCI) Vijeća EU.

Stvaranje kibernetičke otpornosti planira se postići na razini EU i na razini država članica kroz zakonsko propisivanje, normizaciju te uvođenje procesa akreditacije i certifikacije. EU je donijela novu direktivu u cilju učinkovitog upravljanja organizacijom i sigurnosnim procesima u kibernetičkom prostoru EU-a te u nacionalnim kibernetičkim prostorima članica (direktiva NIS2).

Usklađena primjena zahtjeva NIS2 na razini svih država članica i EU institucija osigurat će ključne ciljeve sigurnosti kritičnih kibernetičkih elemenata EU-a i država članica, instrumente upravljanja organizacijom i kibernetičkim sigurnosnim procesima, suradnju svih nadležnih tijela i subjekata obveznika NIS2 direktive, kao i uspostavu reguliranog pristupa kibernetičkoj sigurnosti na razini EU, odnosno uvođenje mjera za visoku zajedničku razinu kibernetičke sigurnosti širom Unije.

Procesom digitalizacije, sve više tijela javnog sektora povezivat će se na državnu informacijsku infrastrukturu. To za RH znači da će se i sustav kibernetičke sigurnosti u budućnosti širiti na sve razine državnih tijela i tijela lokalne i područne samouprave, posebice kroz proces nacionalne transpozicije NIS2 direktive.

Sukladno navedenom, a s ciljem centralizacije upravljanja kibernetičkom sigurnošću u RH, nastavlja se transformacija Centra za kibernetičku sigurnost SOA-e u Nacionalni centar za kibernetičku sigurnost. Pri tome se koriste, u prethodnim godinama razvijene, tehničke, organizacijske i stručne sposobnosti te kapaciteti koje je SOA izgradila u području kibernetičke sigurnosti.

Gospodarska sigurnost izravno ovisi o dostupnosti i cijeni energenata

Gospodarska sigurnost iznimno je važna komponenta nacionalne sigurnosti, a gospodarstvo otporno na šokove čini njezin temelj. Pri tome se energetska sigurnost pokazuje kao jedan od najvažnijih čimbenika otpornosti gospodarstva.

Zdravstvena kriza izazvana pandemijom COVID-19 uzrokovala je i globalne gospodarske poremećaje. Uvedene su značajne restrikcije gospodarstvima te je ograničeno kretanje ljudi, roba i usluga, što je rezultiralo otežanim trgovanjem, padom proizvodnje i potrošnje robe te posljedično bankrotima tvrtki, povećanjem nezaposlenosti i padom BDP-a.

Poremećaji u opskrbnim lancima, proizvodnji, ponudi i potražnji pokazali su ranjivosti globaliziranih gospodarskih aktivnosti i lanaca, a posljedice su bile vidljive u nestašici i usporenoj proizvodnji pojedinih proizvoda, roba i repromaterijala te njihovom poskupljenju. U takovim okolnostima uslijedila je agresija Rusije na Ukrajinu koja je dodatno poremetila svjetske gospodarske tokove, posebice u sferi energetike i poljoprivrede

Rat u Ukrajini dodatno je potvrdio koliko je svjetsko gospodarstvo međuovisno i osjetljivo na ne-gospodarske vanjske šokove.

Sustav naftovoda JANAF-a važan je segment energetske sigurnosti RH i država okruženja (Izvor: Janaf)

Ruska agresija na Ukrajinu i sankcije nametnute Rusiji utjecali su na globalno geopolitičko i gospodarsko preslagivanje s negativnim utjecajima i posljedicama, ponajviše na gospodarstvo EU-a (uz rusko zbog utjecaja sankcija i ukrajinsko zbog ruske agresije), a samim tim i gospodarstvo RH. To se posebice odnosi na pitanja energetske sigurnosti i dostupnosti energenata (posebice prirodnog plina) po prihvatljivim cijenama.

U odnosu na Europu, SAD i Kina, u ulozi globalnih čimbenika po pitanju proizvodnje i potrošnje prirodnog plina su u znatno povoljnijem položaju. Osim što ne ovisi o ruskim energentima, SAD je postao lider u proizvodnji i izvozu LNG-a, ponajviše u EU. S druge strane, Kina se opskrbljuje ruskim energentima po cijenama znatno nižim od onih na tržištu.

Sankcije nametnute Rusiji preusmjerile su izvoz ruskih energenata prema ne-europskim državama, posebice BRICS-a, a poskupljenja nafte omogućila su Rusiji ostvarivanje velikih profita, čime je nastavila financirati agresiju na Ukrajinu i ublažila učinak sankcija. Istovremeno su visoke cijene nafte opteretile gospodarstva te dodatno potakle rast već prisutne inflacije.

Kako bi ublažili negativne efekte inflacije i neizvjesnosti oko odnosa s Rusijom, države EU usvajala su razne mjere, poput aktiviranja već ugašenih termoelektrana pokušavajući manjak ruskog plina kompenzirati ugljenom, nacionaliziranja dijelova elektroenergetskog sektora kako bi mogle kontrolirati cijene električne energije, uvođenja privremenih poreza na ekstra profite bankama i energetskim kompanijama, kao i uvođenjem redukcija potrošnje energenata. Ratom u Ukrajini dodatno je potenciran razvoj i korištenje raznih oblika obnovljivih izvora energije koji je i prije rata bio istaknut u sklopu energetske politike EU-a kroz Europski zeleni plan, odnosno zelenu tranziciju.

SOA je od prvog javnog izvješća isticala energetska sigurnost, odnosno dostupnost energenata po povoljnim cijenama, kao osnovni preduvjet gospodarskog razvoja. U tome je kontekstu SOA u javnim izvješćima kontinuirano, još i prije njegove izgradnje, isticala važnost LNG terminala na Krku. Puštanjem u rad LNG terminala RH je ojačala vlastitu i regionalnu energetska sigurnost i diverzificirala dobavu plina prema RH. Uz LNG terminal, dodatnu energetska stabilnost osiguravaju plinovodi, naftovodi, skladišta plina i naftni terminali koji se nalaze na teritoriju RH.

LNG terminal u Omišlju na otoku Krku (Foto: LNG Hrvatska)

RH je dosad za vlastite potrebe uvozila oko $\frac{3}{4}$ prirodnog plina dok je $\frac{1}{4}$ zadovoljavala iz domaćih nalazišta. LNG terminal je pokazao svoju važnost time što u trenutnim okolnostima RH većinu svojih potreba osigurava preko terminala. Godišnji kapacitet LNG terminala približno odgovara godišnjoj potrošnji prirodnog plina u RH, čime je LNG terminal ključan čimbenik energetske sigurnosti RH. U kolovozu 2022. godine Vlada RH donijela je odluku o povećanju kapaciteta terminala sa 2,9 na 6,1 milijardi prostornih metara plina na godinu, što će se provesti u narednom razdoblju.

RH je, dakle, po pitanju dostupnosti i diverzificiranosti dobavnih pravaca energenata (LNG terminal, domaća nalazišta i uvozne interkonekcije) u povoljnijem položaju u odnosu na većinu država srednje i jugoistočne Europe.

Važan segment gospodarske sigurnosti je i osviještenost gospodarskih subjekata o sigurnosnim rizicima poput obavještajnog i hibridnog djelovanja pod klinkom legitimnih gospodarskih aktivnosti, pranja novca, gospodarske špijunaže, krađe intelektualnog vlasništva, ucjenjivačkih kibernetičkih napada, stvaranja gospodarske ovisnosti i slično.

SOA pruža potporu državnim tijelima u suzbijanju korupcije i gospodarskog kriminala

Kao što je isticano u ranijim javnim izvješćima, suzbijanjem korupcije u RH primarno se bave specijalizirana tijela policije i Državnog odvjetništva (DORH). Radi se o državnim tijelima koja provode kazneni postupak (uz sudove koji su zasebna grana vlasti), odnosno prikupljaju dokaze za kaznene postupke.

Sukladno svojim zakonskim ovlastima, SOA drugim nadležnim državnim tijelima u suzbijanju korupcije može pomoći svojim informacijama i operativno-analičkim sposobnostima, osobito kada pojedini slučaj korupcije može utjecati na nacionalnu sigurnost. U tom smislu, SOA nadležnim državnim tijelima stalno pruža obavještajnu potporu, uz sudjelovanje u aktivnostima u kojima SOA-ine sposobnosti mogu pomoći u zaštiti pravnog poretka RH.

SOA sudjeluje i u aktivnostima unutar sustava suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma. Ovaj sustav čine brojna nacionalna tijela (Ured za sprječavanje pranja novca, DORH, USKOK, MUP, HNB, HANFA, Ministarstvo financija i dr.), uz aktivnosti međunarodne suradnje sa stranim financijsko-obavještajnim jedinicama. Kao i u ostalim segmentima, SOA se u navedene aktivnosti uključuje ukoliko je drugim nadležnim tijelima potrebna obavještajna potpora, odnosno ukoliko su sposobnosti i nadležnosti SOA-e potrebne drugim nadležnim tijelima u rješavanju pojedinih predmeta. Ovo je osobito značajno u postupcima sumnje na financiranje terorizma.

Pojedini ulagači i kriminalne skupine iz RH i drugih država netransparentno ili nezakonito stečeni kapital žele plasirati u legalne financijske tokove, pri čemu se koriste različitim oblicima pranja novca.

Ukoliko SOA svojim operativnim radom dođe do saznanja koji mogu ukazivati na koruptivne pojave i kriminal, o tome izvješćuje druga nadležna tijela (prvenstveno DORH u slučaju podataka koji ukazuju na počinjenje kaznenog djela, a po potrebi i druga državna tijela poput MUP-a).

Sukladno zakonskim odredbama i sigurnosnim standardima, SOA nije u mogućnosti javno iznositi konkretne podatke koji se odnose na obavještajnu potporu drugim državnim tijelima u kaznenim postupcima, odnosno podatke o konkretnim slučajevima postojanja sumnje u korupciju.

Korupcija u javnom i državnom sektoru ima negativne posljedice na sve segmente društva, a uzrokuje štetu za javne financije, državni proračun, gospodarstvo i gospodarski razvoj. Koruptivno djelovanje povezano je s gotovo svim oblicima gospodarskog kriminala.

Rizicima korupcije posebice je izloženo područje javnih natječaja i nabava (npr. prilagođavanje i namještanje uvjeta natječaja, poništavanje natječaja, ustupanje povlaštenih informacija, sklapanje aneksa ugovora, angažiranje unaprijed dogovorenih podizvođača radova, povećanje cijena radova, udruživanje u karteke i sl.).

Osobito značajne posljedice mogu imati pokušaji koruptivnih utjecaja na procese donošenja odluka, odnosno na one u kojima se donose odluke od javnog interesa, kao i na pravosudne, gospodarske i druge procese.

Potencijalnim koruptivnim rizicima izloženo je i provođenje mjera pomoći gospodarstvu ugroženom posljedicama krize koje obuhvaćaju financijske pomoći i potpore te subvencionirane kreditne linije, a osiguravaju se iz državnog proračuna i EU fondova.

U ovom kontekstu, u velikom broju europskih država zabilježeni su pokušaji korištenja zdravstvene i gospodarske krize uzrokovane pandemijom COVID-19 za stjecanje nezakonitih prihoda. Manjak zaštitne opreme i sredstava na početku pandemije uzrokovao je nabavu tih roba alternativnim kanalima što je otvorilo mogućnost za različite manipulacije i nezakonita djelovanja pojedinaca i tvrtki s ciljem stjecanja protupravnih prihoda.

Koruptivnim rizicima osobito su izloženi procesi donošenja odluka i upravljanja sredstvima u kojima nisu izgrađeni učinkoviti kontrolni mehanizmi.

Ratni zločini i pronalazak nestalih u Domovinskom ratu stalni su prioritet rada SOA-e

U trenutku pisanja javnog izvješća, još uvijek je nepoznata sudbina 1418 osobe te mjesto ukopa posmrtnih ostataka 394 smrtno stradale osobe, što ukupno čini 1812 neriješenih slučajeva osoba nestalih tijekom Domovinskog rata.

SOA kontinuirano, u suradnji s drugim nadležnim tijelima (Ministarstvo hrvatskih branitelja, MUP, VSOA, DORH), sudjeluje u rasvjetljavanju sudbine i mjesta ukopa nestalih osoba.

Protek vremena nije umanjio važnost ovog pitanja u radu SOA-e. Pri tome je prioritet postupanja utvrđivanje lokacija masovnih i pojedinačnih grobnica osoba nestalih tijekom Domovinskog rata i okolnosti njihova nestanka, smrti i ukopa.

Radi se o izrazito osjetljivom humanitarnom pitanju, ali i pitanju čije rješavanje ima utjecaj na međunacionalne i međudržavne odnose.

Osim protoka vremena i nedostupnosti osoba koje raspolažu podacima o lokacijama masovnih i pojedinačnih grobnica, dodatan problem u njihovom utvrđivanju je nastavak nesuradnje institucija Republike Srbije u kojima se nalazi potrebna dokumentacija i gdje boravi najveći broj osoba koje traženim podacima raspolažu.

Također, na teritoriju Republike Srbije su se za vrijeme agresije na RH nalazili zarobljenički logori u koje su nasilno odvođeni i zlostavljani hrvatski vojnici i civili, uglavnom iz područja hrvatskog Podunavlja.

Unatoč javno proklamiranoj najavi srbijanskih institucija o početku intenzivnije i konkretne suradnje po ovim pitanjima, ona se u proteklom razdoblju nije ostvarila.

U studenom 2021. godine, na području Bobote u blizini Vukovara (na „bobotskom mrciništu“) pronađena je masovna grobnica iz koje je ekshumirano 12 tijela ubijenih civila. Radi se o području koje je do mirne reintegracije 1998. godine bilo pod okupacijom.

Sahrana posmrtnih ostataka osoba pronađenih u masovnoj grobnici na području Bobote (Foto: Ministarstvo hrvatskih branitelja)

Nakon identifikacije utvrđeno je da se radilo o posmrtnim ostacima civila koje su srpske snage odvele i mučile u srpnju 1991. godine u mjestu Tenja pokraj Osijeka, da bi ih nakon toga strijeljali. Među identificiranim je pet žena. Najmlađa žrtva imala je 19, a najstarija 70 godina. Među pronađenim osobama je jedan bračni par i dva brata.

O složenosti procesa pronalaska nestalih osoba govori podatak Ministarstva hrvatskih branitelja kako su od 2017. do polovice 2022. godine provedena terenska istraživanja na 279 lokacija te je pretražena površina od 848.580 četvornih metara, pri čemu su pronađene dvije masovne grobnice.

Uz traženje nestalih osoba i mjesta njihova ukopa, SOA samostalno i u suradnji s drugim nadležnim tijelima RH prikuplja podatke o okolnostima počinjenja ratnih zločina o čemu izvješćuje nadležna tijela.

Hrvatsko jugoistočno susjedstvo stagnira u rješavanju otvorenih političko-sigurnosnih pitanja

Prostor hrvatskog jugoistočnog susjedstva (ili Zapadnog Balkana kako se ovo područje naziva u dokumentima EU) i dalje obilježava stagnacija u stabilizacijskim i reformskim procesima, pri čemu nisu riješena brojna međudržavna i međunacionalna pitanja. Međunacionalni odnosi još uvijek su opterećeni posljedicama ratova iz 90-ih godina prošlog stoljeća.

Ovaj prostor izuzetno je važan za RH, jer većina sigurnosnih izazova s ovog područja ima svoje refleksije i na nacionalnu sigurnost RH. Radi se o prostoru na kojem RH ima značajne društvene, gospodarske, trgovinske i prometne veze i interese. Isto tako, na prostoru hrvatskog jugoistočnog susjedstva živi veliki broj Hrvata, kao konstitutivni narod ili kao nacionalna manjina. Zbog svojih nacionalnih interesa, kao i ulaska u šengenski prostor, RH je izuzetno zainteresirana da na svojim istočnim granicama ima prostor stabilnosti, prosperiteta, vladavine prava i demokratskih standarda, kao i euroatlantskih vrijednosti.

Procesi europskih integracija na području Zapadnog Balkana stagniraju, a pojedine države zaostaju ili ne provode potrebne reforme. Na stanje regionalne stabilnosti, osim toga, ponajviše utječu međudržavni i/ili unutardržavni prijepori nacionalnih zajednica, poput nesuglasja oko unutarnjeg uređenja i funkcioniranja Bosne i Hercegovine (BiH) te pitanja reguliranja odnosa između Kosova i Srbije.

Nepovoljne gospodarske, socijalne i političke prilike uzrokuju preduvjete za jačanje radikalnih pogleda, nacionalizama i ekstremizama, ali i iseljavanja iz država Zapadnog Balkana prema zapadnoj Europi.

Bosna i Hercegovina, koja s RH dijeli međusobno najdužu granicu i u kojoj su Hrvati jedan od tri konstitutivna naroda, i dalje je opterećena unutarnjom političkom nestabilnošću. Ova nestabilnost proizlazi iz različitih pozicija dominantnih političkih opcija triju naroda oko temeljnih načela Daytonskog mirovnog ugovora i Ustava BiH te pitanja daljnje centralizacije države. Pri tome se osnovna načela Daytonskog mirovnog ugovora mogu prikazati kroz formulu 1:2:3; jedinstvena BiH, sastavljena od dva entiteta (Republika Srpska i Federacija BiH) i tri ravnopravna, konstitutivna naroda (Bošnjaci, Srbi i Hrvati).

Temeljno pitanje prijepora tijekom 2022. godine bilo je načelo konstitutivnosti, odnosno ravnopravni status svakog od tri naroda u institucijama BiH bez obzira na njihov broj. Hrvati u BiH, kao najmalobrojniji narod, zalažu se za očuvanje načela konstitutivnosti, kao i decentralizirano državno uređenje jer im ono jamči političku ravnopravnost s ostala dva naroda. Bošnjačke nacionalne stranke nezadovoljne su ovim načelom jer smatraju da Bošnjaci, kao narod koji po popisu iz 2013. godine čini 50% stanovništva u BiH, trebaju proporcionalno tome biti zastupljeni u predstavničkim i izvršnim tijelima BiH. Političke stranke bez nacionalnog predznaka u BiH (tzv. građanske stranke, a kojima je biračko tijelo dominantno u većinski bošnjačkim sredinama) također smatraju da se načelo konstitutivnosti treba ukinuti, a predstavnička i izvršna tijela popunjavati bez obzira na nacionalne odrednice. Uz ukidanje ili umanjivanje načela konstitutivnosti tri naroda, bošnjačke i tzv. građanske političke stranke zalažu se i za veću centralizaciju u BiH.

Srbi u BiH primarno su usmjereni na očuvanje i korištenje političke autonomije entiteta Republike Srpske (RS) uz pokušaje vraćanja nadležnosti koje su entiteti tijekom vremena (dragovoljno ili pod međunarodnim pritiskom) prenijeli na državne institucije i središnje organe vlasti BiH.

Ostvarivanje ravnopravnog statusa naroda u BiH ovisi o izbornim pravilima po kojima se biraju predstavnici pojedinog od tri naroda u BiH. Stoga se pitanje izbornog zakona, osobito tijekom izborne 2022. godine, izdvojilo kao ključno za daljnju provedbu odredbi Ustava BiH i načela Daytonskog mirovnog ugovora. Naime, postojeći izborni zakon u BiH opterećen je presudama Ustavnog suda BiH i Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) koji su pojedine njegove odredbe proglasile neustavnima, odnosno diskriminatornima. U isto vrijeme, Hrvati su njime nezadovoljni jer omogućuje „preglasavanje Hrvata“, odnosno daje mogućnost da birači iz redova ostalih naroda biraju Hrvatima političke predstavnike. Implementacija sudskih presuda oko izbornog zakona jedan je od zahtjeva EU prema BiH za stjecanje statusa kandidata za ulazak u EU.

Pregovori vodećih političkih stranaka BiH u vremenu prije izbora nisu bili uspješni te nije došlo do promjena izbornog zakona, odnosno nisu implementirane presude Ustavnog suda BiH u predmetu Ljubić i ESLJP u predmetu Sejdić-Finci, pa su se opći izbori u listopadu 2022. godine u BiH proveli po postojećim izbornim pravilima.

Pokušaj Visokog predstavnika da nametne dio izmjena izbornog zakona u srpnju 2022. izazvao je organizirane prosvjede u Sarajevu uz sudjelovanje pojedinih vodećih osoba bošnjačkih i tzv. građanskih političkih stranaka. Prosvjede su pratili medijski pritisci na Visokog predstavnika, a zabilježene su i brojne prijetnje nasiljem prema njemu na društvenim mrežama. Visoki predstavnik potom je odgodio nametanje predloženih izmjena do završetka općih izbora u listopadu 2022. godine. Nakon izbora Visoki predstavnik donio je više odluka u cilju deblokade procesa formiranja Vlasti u Federaciji BiH.

Različitost stavova oko pravila izbornog procesa stvara napetosti u političkom, javnom i medijskom prostoru BiH.

Umanjivanje ustavom zajamčene ravnopravnosti tri naroda u BiH narušava ustavni poredak BiH utemeljen Daytonskim mirovnim sporazumom, a mogao bi dodatno destabilizirati BiH i negativno utjecati na međunacionalne odnose, multietnički karakter i demokratski legitimitet političkog sustava BiH. Ukidanje konstitutivnosti Hrvata u BiH onemogućilo bi ravnopravni utjecaj Hrvata na daljnji društveni, gospodarski, vanjskopolitički, odnosno euroatlantski pravac razvoja BiH.

U ovako složenim političko-socijalnim prilikama, nazočnost međunarodnih snaga u BiH i djelovanje Visokog predstavnika i dalje služe kao faktor stabilnosti i mirnog rješavanja sporova. U isto vrijeme, geopolitičke prilike utječu i na stavove međunarodne zajednice u BiH, pa u pojedinim pitanjima oko budućnosti BiH ne postoji međunarodni konsenzus. Primjerice, Rusija od srpnja 2021. godine ne sudjeluje u Upravnom Odboru Vijeća za provedbu mira jer smatra da sadašnji Visoki predstavnik nije izabran sukladno predviđenoj proceduri. Situacija u BiH privlači pozornost i drugih ne-europskih i nezapadnih državnih aktera.

Unutarnja politička previranja onemogućila su procese približavanja BiH euroatlantskim integracijama. Pri tome hrvatske, bošnjačke i tzv. građanske stranke načelno zagovaraju ulazak BiH u EU i NATO, dok se srpske stranke protive približavanju BiH NATO-u i dio njih ne kriju svoju povezanost s ruskim političkim akterima.

Srbija i dalje nastoji balansirati svoje međunarodne odnose između EU i Rusije, ali i Kine. Tako je Srbija prilikom glasovanja u Općoj skupštini UN-a glasala za osudu ruske invazije Ukrajine, kao i ruskog pripojenja četiriju ukrajinskih pokrajina, ali nije uvela nikakve sankcije prema Rusiji kao što su to napravile ostale države koje pristupaju EU.

Srbijansko društvo od europskog dijeli i izrazito snažan proruski sentiment koji je prisutan u srbijanskom političkom i medijskom prostoru, ali i u općoj javnosti. Nakon invazije na Ukrajinu, u Srbiji je zabilježen veći broj proruskih prosvjeda i javnog iskazivanja potpore ruskoj politici, kao i na sportskim natjecanjima te u izjavama javnih osoba. Istraživanja javnog mnijenja u Srbiji tijekom 2022. godine pokazala su da se više od 80% anketiranih građana Srbije protivi uvođenju sankcija Rusiji, dok više od 66% smatra da je za rat u Ukrajini kriv NATO. Ono što je posebno znakovito jest podatak da se više od polovice ispitanika izjasnilo protiv ulaska Srbije u EU.

Naslovnica jednih dnevnih novina u Srbiji od 22. veljače 2022., dva dana prije ruske invazije na Ukrajinu

Srbija je nastavila koristiti nestabilnosti u regionalnom okruženju za skretanje domaće i međunarodne pozornosti s neriješenih pitanja srbijanske unutarnje i vanjske politike (kao što je pitanje neuvođenja sankcija Rusiji). Sukladno vlastitim potrebama, Srbija je otvarala i eskalirala pojedina pitanja sa susjednim državama destabilizirajući regionalne i bilateralne odnose. Pri tome se koristila kombinacijom političkih i medijskih pritisaka, kao i korištenjem sigurnosnog i pravosudnog aparata koji su u Srbiji i dalje podložni utjecaju politike.

Korištenje pravosudnog sustava Srbije u vanjskopolitičke svrhe ogleda se u podizanju optužnice protiv pilota i zapovjednika Hrvatske vojske (HV) zbog navodnih ratnih zločina u BiH 1995. godine, a koje su podignute nakon javnih najava političkog vodstva Srbije. Pravosudne postupke poput ovog Srbija zlorabi kao način pritiska na RH, kao i za skretanje pozornosti u kontekstu srbijanskog neprovođenja reformi u procesu pristupanja EU-u.

Dok je s jedne strane iz Srbije najavljeno relaksiranje odnosa prema RH, a predstavnik hrvatske nacionalne manjine započeo sudjelovanje u izvršnoj vlasti Srbije, s druge strane se u izjavama političkih dužnosnika, kao i u većini srbijanskih medija, nastavila difamacija RH njezinim sustavnim prikazivanjem kao slijednice kvislinške NDH iz Drugog svjetskog rata te plasiranjem narativa kojim se osporava legitimitet i legalnost oslobodilačkih operacija tijekom Domovinskog rata što je osobito prisutno u vezi vojno-redarstvene operacije Oluja iz kolovoza 1995. godine.

Naslovnica jednih dnevnih novina u Srbiji: „Hrvatska priprema osvetu: Srbiju kočе na putu u EU zbog svojih zločinaca“

Srbija i dalje promovira koncept „Srpskog svijeta“ kojem je cilj širenje srbijanskog političkog, gospodarskog, kulturno-vjerskog i drugog utjecaja u drugim državama okruženja gdje živi veći broj srpskog stanovništva. Ovaj koncept je osobito usmjeren prema Crnoj Gori, BiH, Kosovu i Sjevernoj Makedoniji. Zbog sličnosti koncepta „Srpskog svijeta“ s konceptom „Ruskog svijeta“, a nakon ruske agresije na Ukrajinu, srbijanske političke elite reducirale su spominjanje ovog naziva u javnim nastupima.

Zbog iskustva s velikosrpskim pretenzijama koje su osobito došle do izražaja u ratovima 1990-ih godina prošlog stoljeća, a u kontekstu javno isticane ideje „Srpskog svijeta“, inicijativa Otvoreni Balkan izaziva oprez kod ostalih država regije.

Srpsko-albanski odnosi i pregovori oko statusa Kosova tijekom 2022. godine nisu imali značajniji napredak, a bilježe se i povremeni incidenti i napetosti u međusobnim odnosima, čime se dodatno pridonosi regionalnoj nestabilnosti. Kao i u drugim slučajevima, i ove napetosti prate intenzivna medijska kampanja, kao i povremena ratna retorika srbijanskih političkih dužnosnika i njima bliskih medija.

Kosovska vlada inzistira na promjeni odnosa Kosova i Srbije koji se ponajviše očituje kroz primjenu reciprociteta prema Srbiji. Napetosti u odnosima Beograda i Prištine zasad se ne očituju u ozbiljnijem narušavanju sigurnosne situacije, iako su mogući sigurnosni incidenti, posebice na sjeveru Kosova. Nastavak obračuna kosovske policije s organiziranim kriminalom i dalje predstavlja potencijal za jačanje tenzija.

Crnogorsko društvo i u 2022. godine obilježavala je duboka podjela na dvije struje: patriotsku prozapadnu i na prosrpsku (i prorusku) struju. Ova društvena podjela održavala se i na nestabilne političke prilike, što je rezultiralo i padom zadnje vlade. Odnos Crne Gore i Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori jedno je od ključnih društvenih, ali i političkih pitanja koje dijeli crnogorsko društvo i dovodi u pitanje crnogorski nacionalni identitet, državni suverenitet i vanjskopolitičko usmjerenje.

U kontekstu rata u Ukrajini i gospodarskih poteškoća, na području Zapadnog Balkana otvorio se prostor za utjecaj nezapadnih aktera koji nastoje iskoristiti nestabilnost i neizgrađene državne i društvene institucije u državama Zapadnog Balkana za jačanje svoje „meke moći“, širenje vlastitih interesa i projekata, a ponegdje na dodatno usporavanje euroatlantske perspektive država Zapadnog Balkana.

Rusija tako na Zapadnom Balkanu svoj utjecaj nastoji projicirati prvenstveno preko Srbije i Republike Srpske u BiH. Rusija na ovom prostoru nastoji utjecati i netradicionalnim alatima. Tako primjerice na području Zapadnog Balkana djeluju klubovi Noćnih vukova nastalih po uzoru na motorističku skupinu Noćni vukovi iz Rusije, bliskoj Kremlju i ruskom predsjedniku Putinu. Noćni vukovi iz Rusije su na sankcijskoj listi EU-a od 21. srpnja 2022. i zabranjen im je ulazak u države članice zbog širenja ruske propagande i antiukrajinske kampanje. Pripadnici Noćnih vukova često su sudionici prosrpskih i proruskih prosvjeda u Srbiji, Crnoj Gori i Republici Srpskoj u BiH. Rusija također nastoji zadržati i svoj medijsko-propagandni utjecaj na području Zapadnog Balkana, pri čemu nastoje plasirati svoj narativ i poticati sukobe, posebice u odnosima Srbije i Kosova.

U Srbiji od studenoga 2022. godine djeluje i mrežni medijski portal RT Balkan. RT, ranije pod imenom Russia Today, medij je koji se financira iz ruskog državnog proračuna, a u EU ima zabranu emitiranja od ožujka 2022. godine. Novopokrenuti RT Balkan prati narative ruskog Sputnjika Srbija, odnosno usmjeren je na potvrdu proruskopolitičke orijentacije Srbije i snažan antizapadni stav, dok teme vezane uz Rusiju prate standardni ruski narativi veličanja ruske moći u vojnom, kibernetičkom i financijskom smislu.

Organizirani kriminal na području država Zapadnog Balkana i dalje je snažan i povezan s kriminalnim skupinama u ostatku Europe, ali i među narko-kartelima Južne Amerike. Isto tako, njegova isprepletenost s društvenim, gospodarskim, sigurnosno-polijskim i političkim strukturama u pojedinim zapadnobalkanskim državama čine ga iznimno otpornim i prilagodljivim. Međusobni obračuni „srpsko-crnogorskih“ kriminalnih skupina traju godinama i odvijaju se po cijelom svijetu.

U pojedinim državama Zapadnog Balkana i dalje su aktivne organizirane skupine radikaliziranih salafita džihadista koji ne priznaju službene islamske zajednice i demokratski poredak matične države, odobravaju nasilne i terorističke načine postizanja svojih ciljeva te potiču na mržnju prema „nevjericima“ u koje ubrajaju i muslimane koji ne pripadaju njihovoj interpretaciji islama. Pripadnike ovih skupina dodatno bi mogao radikalizirati povratak stranih boraca i njihovih obitelji koji su se pridružili terorističkim organizacijama u Siriji i Iraku, kao i izlazak iz zatvora radikaliziranih salafita i propovjednika koji su zbog terorizma osuđeni na kazne zatvora.

Migrantskim rutama u države Zapadnog Balkana nastavio se dolazak značajnog broja migranata, koji nezakonito prelaze iz jedne države u drugu, a njihov veliki broj i nekontrolirano kretanje dodatno otežavaju društvene i sigurnosne prilike u tim državama.

Europsko okruženje generira brojne sigurnosne izazove

U okruženju EU postoje brojna neriješena krizna žarišta koja se protežu u dugačkom geografskom pojasu duž južnih i istočnih europskih granica. Ruskom invazijom na Ukrajinu na samim granicama EU započeo je najveći konvencionalni rat u 21. stoljeću uz milijune izbjeglica iz Ukrajine i strateške učinke ovog rata na europsku energetska sigurnost i gospodarstvo.

Odnosi EU i Kine su i dalje obilježeni značajnim trgovinskim odnosima, ali i sistemskim suparništvom u pogledu vrijednosno-društvenog uređenja. Svoj model vladavine Kina promovira kao alternativu liberalnoj demokraciji.

Prostor Bliskog istoka i dalje je prvenstveno opterećen sukobima u Siriji i Jemenu i interesima regionalnih sila u tim sukobima, kao i iranskim nuklearnim programom. Nastavilo se jačanje suradnje Izraela i arapskih zaljevskih država koju zagovara i SAD, dok se Iran u isto vrijeme približava Rusiji. Sve je vidljivije nastojanje Kine da ojača svoj politički utjecaj na području Bliskog istoka.

Lokalni i regionalni sukobi, dugotrajne političke krize, neriješeni vjerski i međuetnički odnosi, pogoršavanje ekonomske situacije, ekstremizam i terorizam, transnacionalne kriminalne mreže, demografski pritisak te velik broj izbjeglica/migranata su ključni generatori sigurnosnih nestabilnosti u srednjoj i sjevernoj Africi te Bliskom i Srednjem istoku. Pogoršanje političko-sigurnosne, a posljedično i ekonomske situacije u tim regijama i dalje generira brojne sigurnosne izazove prema okolnim područjima, kao i prema Europi.

Nastavila se uključenost regionalnih aktera u sukobima u Siriji, Libiji i Jemenu, a treće države nastoje i dalje ostvariti svoje interese uključivanjem u unutarnje-političke procese u državama sjeverne i srednje Afrike čime se izaziva dodatna dugoročna nestabilnost.

Povlačenje NATO-a iz Afganistana i povratak talibana na vlast u kolovozu 2021. godine omogućilo je talibanima uspostavljanje „tvrdomlinijaške“ islamističke vlasti koja povećava rizik od jačanja terorističkih skupina u Afganistanu i islamskog ekstremizma u državama središnje Azije. To se može negativno reflektirati i na Europu u vidu migracijskog pritiska, korištenja migrantskih ruta od strane terorista, radikalizacije dijela umjerenih salafita u Europi te rasta broja inspiriranih terorističkih napada.

Globalna džihadistička promidžba iskoristila je povlačenje američkih i NATO snaga iz Afganistana za širenje narativa o pobjedi islama nad Zapadom, što može inspirirati radikalne pojedince na nove terorističke napade. Talibansko oslobađanje tisuća terorista iz zatvora rezultiralo je porastom broja napada ISIL-a u Afganistanu. Nova situacija u Afganistanu dugoročno može dovesti do ponovnog jačanja i rasta globalnog utjecaja Al Qaide.

Stanje u Siriji i Libiji, državama s dugogodišnjim oružanim sukobima, je trenutno stabilno i bez većih vojnih operacija, dok su političke i društvene prilike i dalje vrlo nestabilne, tamošnja društva su podijeljena, a situaciju dodatno kompliciraju interesi i prisutnost oružanih snaga, vojnih i paravojnih, trećih država.

U području subsaharske Afrike i dalje je aktivno niz kriznih žarišta i terorističkih skupina. Od aktivnih sukoba tijekom 2022. godine isticao se građanski rat u Etiopiji između središnje vlade i pobunjenika u pokrajini Tigray u koji se, na strani središnje vlasti uključila i susjedna Eritreja. Ovakvi sukobi dodatno otežavaju društvene prilike i gospodarske perspektive ovog dijela svijeta.

Iako je rat u Ukrajini vojni prioritet koji mobilizira najveći dio ljudstva ruske privatne paravojne organizacije Wagner, mreža vlasnika Wagnera Jevgenija Prigožina, paralelno s aktivnostima službene ruske diplomacije, nastoji održati i proširiti ruski utjecaj u Africi. Pri tome ciljaju prvenstveno na nestabilne subsaharske i srednjoafričke države, poput Malija i Srednjoafričke Republike, koje posjeduju velike prirodne resurse, s ciljem njihove eksploatacije uz povlaštene uvjete.

Pripadnici privatne ruske vojne kompanije Wagner u Siriji

U svim državama, a posebice onima u nerazvijenim dijelovima izvaneuropskog okruženja, i dalje se osjećaju posljedice gospodarskih poteškoća izazvanih pandemijom COVID-19, a ruska invazija na Ukrajinu dodatno je otežala njihovu gospodarsku stabilnost i razvoj zbog inflacije te energetske nesigurnosti i poremećaja u opskrbi hranom iz Ukrajine.

Organizirani kriminal obilježavaju prekogranično djelovanje, fleksibilnost i međusobni obračuni

Na području jugoistoka Europe i dalje prednjače „srbijansko-crnogorske“ kriminalne skupine koje se ponajviše bave krijumčarenjem i trgovinom narkoticima. Ove skupine (zване i *balkanski narko-kartel*) su sve povezanije s južnoameričkim narko-kartelima od kojih nabavljaju kokain i transportiraju ga, uglavnom morskim putem, prema zapadu i jugoistoku Europe gdje imaju svoje ogranke. Karakterizira ih brza prilagodljivost i brutalnost u međusobnim oružanim obračunima koji su se proširili i na područje EU, uključujući i RH.

Međusobni obračuni „srbijansko-crnogorskih“ organiziranih kriminalnih skupina proteklih su godina rezultirali s desecima ubijenih njihovih pripadnika po cijelom svijetu. Jedna od takvih likvidacija dogodila se u kolovozu 2022. godine i na teritoriju RH. O dugogodišnjim rizicima da se međusobni kriminalni obračuni preliju i na teritorij RH SOA je pisala od svojih prvih javnih izvješća.

U državama okruženja nastavile su se policijsko-pravosudne akcije protiv pripadnika organiziranih kriminalnih skupina. Ove organizirane kriminalne skupine imaju veze prema tamošnjim državnim i policijskim strukturama, kao i navijačkim skupinama, što je osobito bilo vidljivo na primjeru uhićenja vođa i pripadnika jedne veće organizirane kriminalne skupine u Srbiji 2021. godine koja je imala poveznice prema visokim političkim i sigurnosnim strukturama. Osim pripadnika skupine uhićeni su i policijski i sigurnosni službenici i dužnosnici pod sumnjom da su im pružali potporu.

U 2021. godini provedena je i zajednička međunarodna operacija pod koordinacijom EUROPOL-a uz sudjelovanje policijskih snaga iz Španjolske, RH, Srbije, Njemačke, Slovenije, BiH, SAD-a i Kolumbije. Operacija je rezultirala razotkrivanjem međunarodne kriminalne skupine koja je pripremala uvoz velikih količina kokaina iz Južne Amerike u Europu. U Španjolskoj je 10. ožujka 2021. zaplijenjeno 1250 kg kokaina, a uhićeno je 13 pripadnika kriminalne skupine tijekom primopredaje kokaina. U cijeloj akciji podnesene su kaznene prijave protiv 61 pripadnika tzv. balkanskog narko-kartela.

Uz „srpsko-crnogorske“ organizirane kriminalne skupine, u krijumčarenju narkotika aktivne su i „albanske“ organizirane kriminalne skupine koje su proširile svoje djelovanje u zapadnoj Europi.

Kriminalne skupine i pojedinci u RH nastavili su suradnju s pripadnicima regionalnih kriminalnih skupina. Ta se suradnja najčešće odnosi na pružanje logističke potpore članovima kriminalnih skupina koji se na području RH skrivaju od tijela kaznenog progona i od osвете konkurentskih skupina, a domaće skupine od njih otkupljuju narkotike. Pripadnici ovih zločinačkih udruženja povremeno koriste hrvatske krivotvorene osobne dokumente. Kriminalne skupine surađuju i oko modaliteta pranja novca ulaganjem u legalne projekte u RH.

Nastavio se interes kriminalnih skupina za krijumčarenjem migranata, ali i roba, uključujući i oružje preko teritorija RH prema zapadnoj Europi.

Nezakonite migracije dugotrajni su društveni, ali i sigurnosni izazov

Nezakonite migracije na svim mediteranskim rutama su i dalje konstantne, a intenzitet pojedinih ruta ovisi o situacijama na terenu, promjenama migracijskih politika pojedinih država na ruti te čimbenicima poput vremenskih prilika ili prisutnosti krijumčarskih mreža.

Migracijski priljev na mediteranskim rutama od 2017. se kontinuirano smanjivao, međutim od 2021. godine bilježi se njihov porast. Tijekom 2022. zabilježeno je oko 330.000 ilegalnih prelazaka na vanjskim granicama EU-a, što je najviši broj od 2016. i porast od 64% u odnosu na 2021. godinu. Gotovo 45% svih migranata je u EU stiglo balkanskom rutom. Prema podacima Frontexa, u 2022. godini registrirano je oko 146.000 ilegalnih migranata koji su balkanskom rutom ušli na teritorij EU.

Na balkanskoj ruti teritorij Srbije i dalje je glavno čvorište zbog svojeg geografskog položaja i prometne infrastrukture, ali i zbog liberalne vizne politike koju je Srbija imala prema nizu država koja su ishodišta migracija.

Od 2021. godine migrantska ruta kroz BiH prema RH prestala je biti dominantna te se glavnina nezakonitih migracija prema zapadu Europe preusmjerila na pravac iz Srbije preko Rumunjske i Mađarske. Među migrantima na balkanskoj ruti je i dalje najviše Afganistanaca i Sirijaca, uz značajan broj državljana afričkih država. Veliku većinu i dalje čine tzv. ekonomski migranti, dok je udio stvarnih izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja relativno malen.

Nakon ruske invazije na Ukrajinu povećao se broj ulazaka ruskih državljana, ponajviše čečenskog porijekla, u RH. Uglavnom se radi o osobama koje dolaze zrakoplovima u BiH kao turisti (gdje mogu doći bez vize) da bi se iz BiH uputili prema hrvatskoj granici kako bi u EU zatražili međunarodnu zaštitu.

RH za gotovo sve migrante koji se kreću prema zapadu Europe i dalje ostaje tranzitna zemlja, a ne krajnje odredište. Značajan broj nezakonitih migranata zlorabi sustav međunarodne zaštite na način da podnesu zahtjev za međunarodnom zaštitom kako bi boravili na teritoriju RH, da bi ga napustili prije donošenja odluke o podnesenom zahtjevu i otišli prema zapadnoj Europi.

Tranzit migranata teritorijem RH uključuje i sigurnosne rizike poput jačanja krijumčarskih mreža, moguće infiltracije radikalnih osoba i boraca povratnika među migrante, samoradikalizacije nezadovoljnih migranata, nasilnih grupnih proboja granice, širenja radikalnih i ekstremnih ideologija u društvu zemalja u kojima se migranti privremeno nalaze ili kroz njih tranzitiraju.

Pandemija koronavirusa i gospodarska kriza koja je uslijedila, kao i posljedice invazije Rusije na Ukrajinu, imat će najznačajniji srednjoročni utjecaj na migrantska kretanja prema zemljama EU-a. Ruska invazija na Ukrajinu je okidač za migracijske procese u obliku izbjegličkog vala koji je u države članice EU do sada doveo više od osam milijuna izbjeglica iz Ukrajine. Na dugi rok migrantska kretanja će intenzivirati klimatske promjene, pitanje dostupnosti vode i hrane, ekonomsko-političke nesigurnosti i lokalni konflikti na kriznim žarištima.

Migracijski potencijal zemalja Azije i Afrike je golem pa se može očekivati porast intenziteta dolazaka novih migranata prema EU. Milijuni ljudi su već raseljeni unutar i između pojedinih država subsaharske Afrike koje su i same ishodište migracija prema europskom kontinentu, a svaka dodatna globalna kriza najprije utječe na siromašnije regije i države.

Zaštita nacionalne sigurnosti uključuje intenzivnu međunarodnu suradnju i razvoj odnosa s nacionalnim institucijama

U suvremenom svijetu ne postoji ni jedan isključivo nacionalni sigurnosni izazov ili prijetnja, već svaki ima svoju međunarodnu dimenziju ili učinak. Stoga, sigurnosno-obavještajne agencije demokratskih država sve veći naglasak u svom radu stavljaju na trajnu i intenzivnu međunarodnu suradnju sa saveznicima i partnerima s kojima razmjenjuju podatke, upozorenja i procjene te iskustva i prakse. Na ovaj način sigurnosno-obavještajne agencije učinkovitije štite zajedničke vrijednosti i interese.

SOA ima vrlo razvijenu međunarodnu sigurnosno-obavještajnu suradnju s desecima sigurnosnih i obavještajnih agencija. S njima SOA surađuje po različitim temama, ovisno o nacionalnim interesima, zajedničkim prijetnjama i izazovima, specifičnostima pojedinih država i njihovim sigurnosnim prilikama. Osobito značajnu sigurnosno-obavještajnu suradnju SOA ostvaruje sa sigurnosnim i obavještajnim agencijama država članica NATO-a i EU.

U siječnju 2023. SOA je organizirala seminar o sigurnosti na jugoistoku Europe u sklopu Obavještajnog koledža (Intelligence College in Europe)

U sklopu euroatlantskih integracija, SOA je osobito posvećena davanju doprinosa u odgovarajućim sigurnosnim i obavještajnim tijelima EU i NATO-a.

Na multilateralnom planu, SOA je aktivna u multilateralnim platformama nastalih na temeljima zajedničkih euroatlantskih vrijednosti i kojima se doprinosi međunarodnoj sigurnosti. Primjer takve platforme je Protuteroristička skupina (*Counter Terrorism Group – CTG*) koja okuplja sigurnosne službe država članica EU-a i drugih zapadnoeuropskih država s ciljem zajedničkog suprotstavljanja terorističkoj prijetnji Europi.

Dok neke platforme uključuju operativnu sigurnosno-obavještajnu suradnju, od 2020. godine djeluje i neoperativna platforma Obavještajni koledž u Europi (*Intelligence College in Europe - ICE*) pokrenuta 26. veljače 2020. potpisivanjem Pisma namjere u Zagrebu. Radi se o jednom od najvećih projekata većeg otvaranja nacionalnih sigurnosno-obavještajnih zajednica europskoj i nacionalnim javnostima.

Koledž je platforma na kojoj se razvija zajednička europska obavještajna kultura, odvija dijalog između europskih obavještajnih zajednica, donositelja odluka i akademske zajednice te se potiče strateško razmišljanje i dijeljenje znanja i pogleda o sigurnosnim i obavještajnim temama. Koledž je započeo s provedbom prvih akademskih programa, tematskih seminara i sličnih aktivnosti s ciljem povezivanja europskih obavještajnih zajednica i drugih dionika koji imaju utjecaj na pitanja sigurnosti u Europi.

Članice Koledža pozvane su na širenje aktivnosti platforme na nacionalnoj razini prema akademskoj i stručnoj zajednici. SOA je tako 7. srpnja 2021. potpisala sporazum o suradnji s Fakultetom političkih znanosti, a 5. svibnja 2022. s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu.

Potpisivanje sporazuma o suradnji SOA-e s Filozofskim fakultetom i Fakultetom političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

SOA sudjeluje u brojnim aktivnostima, konferencijama i seminarima na kojima ima priliku predstaviti i dati svoj doprinos nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, pri čemu SOA-u zbog prirode posla, u pravilu predstavlja ravnatelj.

SOA predstavlja svoja saznanja i procjene predstavnicima međunarodnih i savezničkih institucija, kako bi i na taj način doprinijela nacionalnoj sigurnosti.

SOA je započela proces osnivanja međunarodnog Centra izvrsnosti za OSINT

Vlada RH donijela je 21. lipnja 2022. Odluku o pristupanju osnivanju Centra izvrsnosti za prikupljanje, obradu i analizu podataka iz otvorenih izvora (*OSINT – Open Source Intelligence*). OSINT predstavlja obavještajnu disciplinu prikupljanja podataka iz javno dostupnih, otvorenih izvora – tiska, elektronskih medija, društvenih mreža, javno dostupnih izvješća i podataka državnih institucija, znanstvenih radova, baza podataka i sl.

Osnivač Centra je RH, a Vlada RH Odlukom je zadužila SOA-u za poduzimanje svih provedbenih radnji u vezi s osnivanjem Centra. Centar će imati međunarodni status, a finalizacija njegovog osnivanja bit će provedena donošenjem posebnog zakona.

Grafičko rješenje logotipa Centra izvrsnosti za OSINT

Međunarodni Centar izvrsnosti za prikupljanje, obradu i analizu podataka iz otvorenih izvora odgovor je SOA-e na rastući broj obavještajnih podataka koji se generiraju iz otvorenih izvora, kao i na sve veću potrebu europskih sigurnosnih i obavještajnih agencija za razvojem i jačanjem sposobnosti selektiranja, prikupljanja, obrade i analize podataka iz otvorenih izvora.

SOA će u rad Centra uključiti zainteresirane europske civilne i vojne, sigurnosne i obavještajne agencije. Tako će u okviru europske obavještajne zajednice Centar postati središte stručnosti i mjesto kolektivnih napora budućih sudionika u poboljšavanju OSINT discipline, ali i sposobnosti, otpornosti te spremnosti da se sigurnosno-obavještajne agencije suoče s velikim količinama javno dostupnih podataka. Centar će razvijati doktrine, standardizirane procedure i metodološke postavke u potrazi za većom učinkovitošću u iskorištavanju podataka iz otvorenih izvora i zajedničkom interoperabilnošću europskih sigurnosno-obavještajnih agencija.

Izvrsnost se planira postići kroz međusektorsko i međuagencijsko povezivanje Centra te bliskom suradnjom domaće i međunarodne zajednice praktičara, stručnjaka i znanstvenika te privatnog sektora. Također, predviđeno je da Centar organizira stručne tečajeve, seminare i konferencije te provodi i druge aktivnosti za strateško jačanje sposobnosti prikupljanja, obrade i analize podataka iz otvorenih izvora.

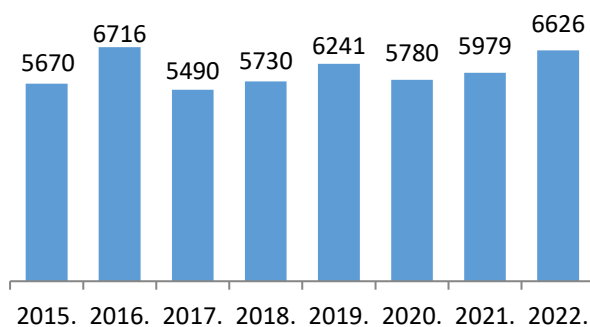
Izveščivanje korisnika svakodnevna je zadaća SOA-e

Sukladno zakonskim odredbama, SOA o svim važnim podacima koje je prikupila u svom radu izvješćuje Predsjednika Republike, predsjednika Hrvatskog sabora i predsjednika Vlade RH. Slijedom ove zakonske odredbe, SOA na ove tri adrese šalje iste informacije, pa je tako tijekom 2022. godine dostavljeno 686 takvih analitičkih uradaka različite tematike. Informacije SOA-e trebaju poslužiti kao podloga u donošenju odluka u zaštiti nacionalne sigurnosti i interesa RH.

Kao dio sustava nacionalne i domovinske sigurnosti, SOA kontinuirano surađuje sa drugim nadležnim državnim tijelima i dostavlja im podatke i procjene koje su im potrebne u obavljanju njihovih zadaća. SOA, ovisno o vrsti podataka, dostavlja informacije MUP-u, MVEP-u, Državnom odvjetništvu RH, USKOK-u, MORH-u, Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja te drugima.

SOA je u 2022. godini ukupno uputila oko 9.800 različitih sigurnosno-obavještajnih informacija drugim državnim tijelima, što je za oko 300 informacija više nego godinu ranije. Ovo povećanje broja informacija dijelom je rezultat i vraćanja intenziteta društvenih aktivnosti koje imaju i sigurnosne implikacije nakon zatvaranja tijekom COVID-19 epidemioloških mjera.

U sklopu svog preventivnog rada i jačanja informacijske sigurnosti SOA obavlja sigurnosne provjere (temeljne sigurnosne provjere i one za pristup klasificiranim podacima). SOA je u 2022. godini obavila ukupno 6.626 sigurnosnih provjera.

Broj provedenih sigurnosnih provjera po godinama

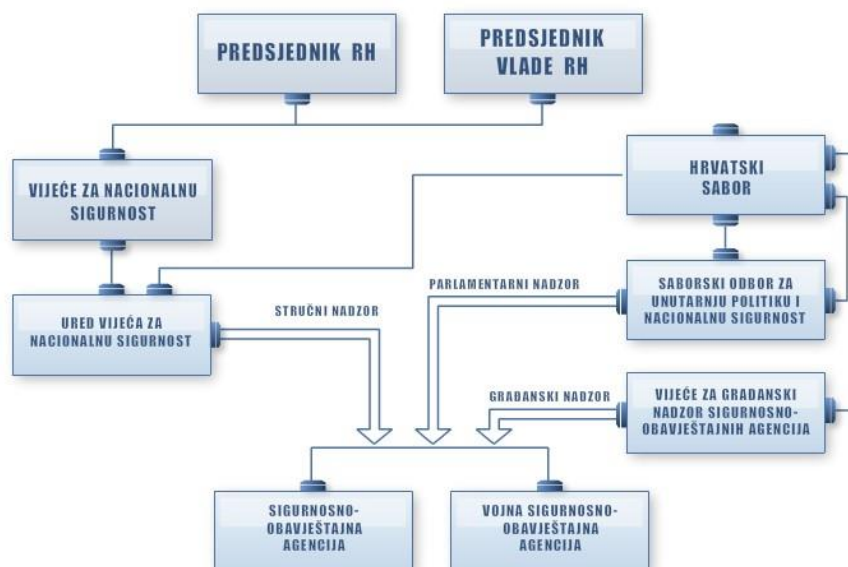
SOA je tijekom 2022. godine izradila 479 sigurnosnih prosudbi vezanih uz kretanje i boravak štićenih osoba te uz štićene objekte. To je oko 15% više nego 2021. godine (418). Broj sigurnosnih provjera za osobe koje su imale mogućnost neposrednog pristupa štićenim osobama, objektima i prostorima bio je na razini višegodišnjeg prosjeka.

Nakon što je 2020. godinu obilježio značajan pad broja provjera u postupku rješavanja statusnih pitanja stranaca i državljanstava zbog zatvaranja granica tijekom pandemije, u 2021. godine broj ovih provjera počeo se vraćati na predpandemijsku razinu, što se nastavilo i u 2022. godini. Tako je u 2021. godini napravljeno 53.700 provjera, u 2022. godini njih 62.986, dok ih je u 2020. godini bilo 18.825. U 2019. godini bilo ih je 76.637. U rješavanju zahtjeva za međunarodnom zaštitom (azil i supsidijarna zaštita), na traženje MUP-a, sudjeluje i SOA koja MUP-u daje mišljenje o zahtjevima. SOA svakom predmetu pristupa individualno uz obavljanje razgovora s podnositeljima zahtjeva za međunarodnom zaštitom.

Učinkovit nadzor rada SOA-e jamči zakonitost postupanja

SOA-i ima zahtjevnu zadaću prikupljanja podataka u zaštiti nacionalne sigurnosti i u obavljanju ove zadaće SOA ima ovlasti kojima može, u zakonom propisanoj proceduri, primijeniti mjere tajnog prikupljanja podataka kojima se privremeno ograničavaju pojedina ljudska prava i slobode. Također, zbog osjetljivosti i naravi poslova SOA-e, zakonske odredbe o transparentnosti rada državnih tijela za SOA-u nisu uvijek primjenjive.

Stoga je, u skladu s praksom u razvijenim demokratskim državama, a kako bi se osigurala zakonitost rada SOA-e, u RH uspostavljen stalni trostruki nadzor rada SOA-e. Parlamentarni nadzor provodi Hrvatski sabor neposredno ili posredstvom Odbora za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost, stručni nadzor provodi Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost, dok građanski nadzor provodi Vijeće za građanski nadzor sigurnosno-obavještajnih agencija. Građanski nadzor je pokazatelj demokratske razvijenosti hrvatskog društva jer se radi o institutu civilnog nadzora koji je rijedak primjer u svijetu, čak i u razvijenim zapadnim demokracijama.

Ilustracija vanjskog nadzora nad zakonitošću rada SOA-e

S obzirom da primjenu mjera kojima se privremeno ograničavaju neka ustavna ljudska prava i temeljne slobode SOA-i odobrava Vrhovni sud, a da je zakonitost rada SOA-e podložna i sudskoj kontroli, može se govoriti i o četvrtoj, tzv. sudskoj razini nadzora SOA-e.

Nadzorna tijela u obavljanju nadzora imaju široke mogućnosti utvrđivanja činjenica poput uvida u dokumente SOA-e, obavljanja razgovora s ravnateljem i zaposlenicima SOA-e i drugo.

Prema dostavljenim rezultatima provedenih nadzora tijekom 2022. godine nisu utvrđene nezakonitosti u postupanju SOA-e.

Pored nadzora zakonitosti rada SOA-e, stručni nadzor UVNS-a prilikom nadzora rada svih segmenata i organizacijskih jedinica SOA-e nadzire i provedbu Godišnjih smjernica rada sigurnosno-obavještajnih agencija koje usvaja Vijeće za nacionalnu sigurnost, kao i stručne i

profesionalne aspekte rada SOA-e. U tom smislu, izvješća o nadzoru UVNS-a sadržavaju i osvrt na ove elemente te uključuju i stručne primjedbe i preporuke UVNS-a u svrhu dodatnog unaprjeđivanja kvalitete rada SOA-e.

Osim vanjskog nadzora rada, unutar SOA-e djeluje tzv. unutarnji nadzor, zasebna ustrojstvena jedinica zadužena za nadzor zakonitosti rada ustrojstvenih jedinica i zaposlenika SOA-e, zaštite tajnosti podataka i protuobavještajne zaštite.

Posao u SOA-i nije običan posao

Rezultati rada SOA-e ovise ponajviše o sposobnostima i kompetencijama njezinih zaposlenika. Iako SOA stalno prati razvoj tehnologije i ulaže u tehnološka rješenja koja joj omogućuju nove sposobnosti u prikupljanju, obradi i analizi podataka, ljudski čimbenik u sigurnosno-obavještajnoj djelatnosti i dalje ostaje ključan za kvalitetan rad.

Sukladno zakonskim odredbama, SOA je dužna štiti identitet svojih zaposlenika. To se radi zbog specifičnosti sigurnosno-obavještajnih zadaća koje zaposlenici SOA-e provode, kao i zbog rizika i mogućih opasnosti kojima su izloženi.

Ukupni broj zaposlenika i struktura zaposlenika SOA-e su klasificirani podaci. Broj zaposlenika SOA-e sličan je broju zaposlenika sigurnosno-obavještajnih agencija u usporedivim državama članica EU-a i NATO-a. Najveći dio zaposlenika SOA-e su službene osobe, a znatno manji dio čine namještenici.

Žene čine oko 40% sastava SOA-e, a raspoređuju se na sva radna mjesta kao i njihovi muške kolege.

Zaposlenici u SOA-i rade poslove u operativnom, analitičkom, tehničko-informatičkom, financijskom, pravnom, kadrovskom, administrativnom, sigurnosnom i drugim segmentima. Za obavljanje širokog spektra ovih poslova SOA treba odgovarajuću obrazovnu strukturu svojih zaposlenika. To znači da u SOA-i rade zaposlenici s obrazovanjem iz raznih područja poput ekonomije, računarstva, elektrotehnike, kriminalistike, prava, politologije, psihologije, stranih jezika i drugih područja. Tri četvrtine zaposlenika SOA-e ima neku od razina visokog obrazovanja.

Postupak prijma u SOA-u

Za prijam u SOA-u ne provodi se javni natječaj, ali SOA ima stalno otvorenu mogućnost prijave za posao. Više podataka o zapošljavanju u SOA-i može se pronaći na poveznici www.soa.hr/hr/posao-u-soa-i/, a sve zainteresirane osobe mogu se prijaviti za posao u SOA-u putem web obrasca koji se nalazi na poveznici www.soa.hr/hr/posao-u-soa-i/prijavi-se/#prijava-body.

SOA nastoji privući mlade i obrazovane osobe koje posjeduju znanja, vještine i motivaciju za modernim sigurnosno-obavještajnim radom i koji žele raditi na zaštiti nacionalne sigurnosti RH.

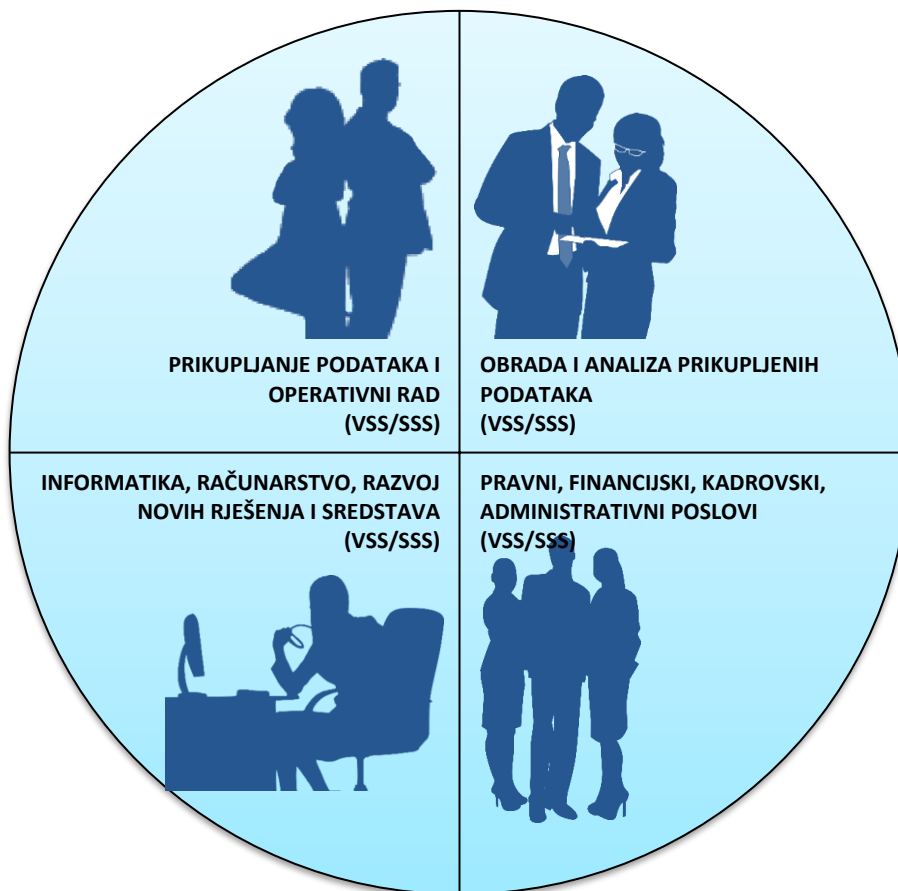
SOA sve zaprimljene prijave uzima u razmatranje te se kontaktiraju osobe koje imaju zvanja i zanimanja te osobine potrebne za konkretna radna mjesta koja se popunjavaju. Svi takvi kandidati se pozivaju da pristupe postupku prijma pod jednakim uvjetima.

Kandidacijski postupak, između ostalog, uključuje sigurnosnu provjeru, razna testiranja znanja i vještina, psihološku procjenu i zdravstveni pregled. Tijekom postupka odabiru se oni kandidati čiji rezultati najviše odgovaraju potrebnom profilu djelatnika. SOA jamči ravnopravnost i objektivnost kandidacijskog postupka prema svim kandidatima.

SOA i ovim putem poziva sve osobe koje smatraju da svojim osobinama i vještinama mogu odgovoriti na izazov rada u sigurnosno-obavještajnom okruženju te žele raditi na dobrobit RH i njezinih građana, da se prijave za posao u SOA-i.

SOA za obavljanje poslova treba i osobe sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem. Profil poslova koji zahtijeva srednju stručnu spremu uključuje odgovarajuće operativne i tehničke poslove, kao i različite administrativne i potporne poslove.

U SOA-i su najzastupljenije četiri kategorije poslova: radna mjesta operativnih službenika koji rade na prikupljanju podataka, radna mjesta na poslovima analize i obrade podataka, radna mjesta na poslovima informatike i računarstva te radna mjesta pravnih, financijskih, ljudskih potencijala, administrativnih i sličnih poslova.

Ilustracija skupina radnih mjesta u SOA-i

Sigurnosno-obavještajna agencija

Savska cesta 39/1

10000 Zagreb

KONTAKT:

telefon: 01/ 377 22 22

e-pošta: informiranje@soa.hr

www.soa.hr

Ovaj dokument vlasništvo je Sigurnosno-obavještajne agencije i objavljen je s namjerom informiranja građana o radu SOA-e i sigurnosnim izazovima i prijetnjama. Dokument je izrađen za javno objavljivanje, dostupan je u elektronskom obliku na internetskim stranicama www.soa.hr i njime se može svatko koristiti.

Fotografije: SOA, Vlada RH, Ministarstvo hrvatskih branitelja, screenshot (društvene mreže, medijski portali)
Karte: SOA